

**СОЦІОЛІНГВІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ
ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ У СТУДЕНТСЬКОМУ
КОМУНІКАТИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Концептуально-теоретичні засади дослідження	7
1.1. Варіативність мовної поведінки особистості.....	7
1.2. Поняття про прецедентні феномени.....	9
РОЗДІЛ 2. Специфіка використання прецедентних феноменів у студентському середовищі	14
2.1. Опис методики дослідження.....	14
2.2. Соціолінгвістична варіативність прецедентних феноменів у студентському середовищі.....	15
2.3. Особливості трансформації прецедентних феноменів у мовленні студентів.....	19
2.4. Специфіка «студентських» прецедентних одиниць.....	23
ВИСНОВКИ	25
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	28
ДОДАТКИ	31

ВСТУП

Важливою складовою успішності фахівця, що працює безпосередньо з людьми, у всі часи був високий рівень мовної культури, одним із показників якого є використання прецедентних феноменів. Зі збільшенням конкуренції на ринку праці значно зросли вимоги до спеціалістів: вони повинні не лише досконало володіти професійними навичками, а й мати ідеальне мовлення. Філологи (журналісти, перекладачі) та юристи є фахівцями, на мовну особистість яких сьогодні звертається прискіплива увага. А тому дослідження мовної поведінки студентів, зокрема використання прецедентних феноменів у мовленні майбутніх філологів та юристів є **актуальним**.

На сьогодні існує низка напрямів у дослідженні прецедентних феноменів: граматичний, структурно-семантичний, стилістичний, психолінгвістичний, соціолінгвістичний, когнітивно-дискурсивний тощо. Уперше поняття «прецедентності» використав Ю. М. Караулов при вивченні мовної особистості. Науковець запропонував називати прецедентними тексти, значущі в пізнавальному та емоційному плані для тієї чи іншої особистості; які мають понадособистісний характер, а саме є добре відомими широкому оточенню цієї особистості, включаючи її попередників та сучасників; апеляція до яких неодноразово поновлюється в дискурсі цієї мовної особистості [11, 216]. Пізніше це поняття у різноманітних інтерпретаціях зустрічаються у працях таких учених, як Д. Б. Гудков, Ю. О. Сорокін, Г. Г. Слишкін, В. В. Красних, І. В. Захаренко, Д. В. Багаєва та ін. Зокрема Г. Г. Слишкін вперше заговорив про тексти, що є прецедентними для вузького кола людей, а також такі, що стають прецедентними на відносно короткий проміжок часу, а тому не лише є невідомими попередникам мовної особистості, а й виходять із вжитку раніше, ніж зміниться покоління носіїв мови [20, 29]. В. В. Красних, Д. Б. Гудков на основі вже існуючих положень вводять термін «прецедентний феномен» [7; 13].

І. В. Захаренко, В. В. Красних, Д. Б. Гудков, Д. В. Багаєва виділили чотири різновиди прецедентних феноменів: прецедентне ім'я, прецедентний текст, прецедентну ситуацію, прецедентне висловлювання [10, 83].

Дослідженню прецедентних феноменів безпосередньо у мовленні студентів приділялося мало уваги. Зокрема цим питанням займалися Л. Ю. Федорова, А. Г. Чікібаєв, А. Р. Габідулліна, І. В. Литкіна та ін. Л. Ю. Федорова аналізувала функціонування у свідомості студентства як найбільш освіченої частини молоді прецедентних феноменів культури, у яких, на думку дослідниці, акумулюється тонус суспільних настроїв, що визначають дух епохи в цілому і духовність конкретного суспільства. У рамках цього дослідження Л. Ю. Федорова розглядала роль прецедентних феноменів у соціалізації студентства, визначила функції прецедентних феноменів культури в соціалізації сучасного студентства в умовах міжкультурної комунікації. Крім того, дослідниця встановила детермінацію смислових шифтингів прецедентних висловлювань різноманітними соціокультурними факторами, фрагментарність і функціональну залежність інтеріоризації прецедентних імен від професійної соціалізації у вузі [25]. А. Г. Чікібаєв досліджував особливості прецедентних феноменів в мовленні студентів-філологів. Зокрема він з'ясував, що прецедентосферу сучасної молоді можна представити у вигляді трирівневої структури: базисом будь-якої культури є архетипна прецедентосфера (імена казкових героїв, тексти народних пісень тощо), на другому рівні розташовується канонізована прецедентосфера (тексти класичних творів, що увійшли в програму освітніх установ, тому забезпечують трансляцію між поколіннями), на третьому рівні — ПФ масової культури (тексти рекламних роликів, популярних пісень, кінофільмів) [27]. Крім того, А. Г. Чікібаєв та А. Р. Габідулліна досліджували комунікативно-прагматичні аспекти використання прецедентних феноменів у мовній грі студентів-філологів. У результаті з'ясувалося, що студенти часто включають прецедентні феномени в такі мовленнєві жанри, як історія, байка, жартівлива розповідь, напис (на стіні, столі тощо), «приколи»,

графіті, анекдот. Останній жанр є одним із найбільш поширених. Включення до анекдотів трансформованих прецедентних елементів є відображенням специфіки культурної ситуації останніх років. Комічний ефект, як стверджують науковці, виникає через невідповідність між звичним носієм мови змістом прецедентного висловлювання і загальним змістом анекдоту [26]. І. В. Литкіна, розуміючи соціальну необхідність підвищення культури мовлення в сучасному суспільстві, займалася розробленням методики навчання студентів вживанню прецедентних текстів. Дослідниця переконана, що сучасний носій рідної мови повинен дізнаватися «чужі» слова та виправдано використовувати їх у власному мовленні [17].

Мета роботи — встановити соціолінгвістичні особливості функціонування прецедентних феноменів у студентському середовищі.

Для реалізації поставленої мети необхідно виконати такі **завдання**:

- проаналізувати теоретико-методологічну базу з проблеми дослідження;
- з'ясувати особливості функціонування прецедентних феноменів у мовленні студентів;
- визначити способи трансформації загальновідомих висловлювань, порівняти семантичне навантаження вихідних прецедентних феноменів та трансформованих одиниць;
- порівняти специфіку використання прецедентних феноменів майбутніми юристами та філологами, чоловіками та жінками.

Об'єктом дослідження є прецедентний феномен як об'єкт соціолінгвістичного дослідження.

Предмет дослідження: соціолінгвістичні особливості функціонування прецедентних феноменів у молодіжному середовищі.

Методи дослідження визначаються поставленою метою і завданням.

У науковій роботі використовувалися проблемний аналіз лінгвістичної літератури для визначення теоретичних основ дослідження, описовий метод, соціолінгвістичне опитування (анкетування), порівняння, класифікація,

статистична обробка.

Наукова новизна полягає в тому, що здійснено соціолінгвістичний аналіз прецедентних феноменів, визначено особливості їх використання у мовленні студентів філологічних та юридичних спеціальностей; вивчено специфіку трансформування прецедентних одиниць; досліджено вплив соціальних чинників на використання прецедентних феноменів молоддю.

Теоретичне значення: узагальнено теоретичні відомості про вплив соціальних факторів на комунікативну поведінку, про прецедентні феномени, їх типологію та особливості функціонування.

Практична цінність роботи полягає у можливості використання результатів дослідження під час викладання лінгвістичних дисциплін, а також у подальших дослідженнях функціонування прецедентних феноменів у комунікативному середовищі.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали положення про ситуативну, стратифікаційну варіативність мовної поведінки (У. Лабов), теорію соціальних ролей (І. С. Кон, Л. П. Крисін, Є. Ф. Тарасов), прецедентні феномени (Ю. М. Караулов, Д. Б. Гудков, Ю. О. Сорокін, Г. Г. Слишкін, В. В. Красних, І. В. Захаренко, Д. В. Багаєва).

Емпірична база дослідження представлена матеріалами анкетування, у якому взяли участь 150 студентів (75 студентів філологічних спеціальностей та 75 майбутніх юристів).

Наукова робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і 8 додатків.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Варіативність мовної поведінки особистості

На комунікативну поведінку людини впливає низка різноманітних чинників (як соціальних, так і індивідуальних). Визначальними соціальними детермінантами мовної поведінки індивіда є конкретна комунікативна ситуація, середовище та сфера спілкування. Під середовищем спілкування мовознавці розуміють вид спільноти людей, об'єднаних між собою спорідненими, етнічними, соціальними, територіальними зв'язками, у межах якої реалізується комунікація [1, 69]. Серед середовищ спілкування виділяють комунікацію сім'ї, виробничого колективу, населеного пункту, нації, загальнолюдської спільноти.

Під сферою спілкування науковцями прийнято розуміти комунікацію в сфері певної суспільної діяльності, серед яких найголовнішими є виробничо-професійна, суспільно-політична, навчальна і побутова.

Ситуація спілкування складається з кількох ситуативно змінних компонентів, серед яких можна виділити такі: 1) мовець і його соціальна роль; 2) слухач і його соціальна роль; 3) стосунки між мовцем і слухачем; 4) тональність спілкування (офіційна, нейтральна, дружня); 5) мета; 6) засіб спілкування (підсистема або стиль мови, паралінгвістичні засоби – міміка, жести тощо); 7) спосіб спілкування (усний, писемний; контактний, дистантний); 8) місце спілкування. Зміна кожного з цих чинників спричиняє зміну мовленнєвої ситуації, варіювання мовних засобів, що використовуються мовцями, їх комунікативної поведінки в цілому [15, 130]. Видозміна мовної поведінки комунікантів залежно від ситуації спілкування засвідчує ситуативну варіативність мов, що виявляється у виборі певних кодів, мовних засобів у різних комунікативних ситуаціях.

Слід зазначити, що в кожному суспільстві існує сукупність типових

соціальних позицій та ролей, характерних для поведінки членів певного суспільства. Під соціальною позицією прийнято розуміти сукупність постійних соціальних, соціодемографічних характеристик індивідів, які вони «одержують» від народження (стать, національність, расова належність), або які вони неминуче «проходять» протягом життя (вік, рівень освіти, професія) [23, 47]. Соціальну роль визначають як динамічний аспект статусу; нормативно схвалений суспільством спосіб поведінки, який очікують від кожного, хто займає певну соціальну позицію [12, 23; 4, 135]. Соціальні ролі поділяють на специфічні (ситуативні), які є визначеними, необхідність їх «програвання» зумовлена конфігурацією зовнішніх умов, та дифузні (особистісні), що диктуються ціннісними орієнтирами особистості [23, 51-52].

Варіативність мовної поведінки комунікантів зумовлена також рольовими стосунками між співрозмовниками, які можуть бути представлені так:

1) стосунки, за яких роль першого учасника комунікативної ситуації вища за роль другого учасника ситуації (стосунки між керівником і підлеглим, викладачем і студентом, батьком і сином);

2) стосунки, коли роль першого учасника ситуації нижча за роль другого учасника (стосунки між підлеглим і керівником, студентом і викладачем);

3) стосунки, при яких роль обох учасників ситуації перебуває в однакових (рівних) співвідношеннях (стосунки між однокласниками, членами спортивної команди і т.п.).

Відповідно до рольових стосунків ситуації спілкування поділяються на симетричні (ситуації з рольовими стосунками третього типу; учасники мають однакові соціальні ознаки; комуніканти можуть користуватися як кодифікованими, так і некодифікованими підсистемами мов) та асиметричні (ситуації зі стосунками першого та другого типів; учасники відрізняються певними соціальними ознаками; цей різновид ситуацій обмежує мовців у використанні мовних засобів: комуніканти схильні послуговуватися кодифікованими підсистемами мов) [14, 49-52; 15, 136-138].

З соціальною структурою суспільства безпосередньо пов'язана

стратифікаційна варіативність комунікативної поведінки. Про стратифікаційну та ситуативну варіативність мовних кодів одним із перших заговорив У. Лабов, який вивчав особливості спілкування мовців різних груп. Науковцем були встановлені кореляції між мовними засобами та соціальною структурою суспільства, а також визначена залежність між мовними засобами і ситуацією спілкування [16, 96-181].

Основними ознаками стратифікаційного розшарування є:

- 1) ознаки, якими люди володіють від народження: стать, етнічна приналежність (характеризують фізико-генетичну стратифікацію суспільства);
- 2) ознаки, пов'язані з виконанням ролі (основа соціально-професійної стратифікації);
- 3) характер і розміри власності на засоби виробництва, виготовлений продукт, рівень одержуваних доходів (основа класової стратифікації) [24].

Узагальнюючи сказане, можна констатувати, що комунікативна поведінка залежить від низки різноманітних чинників. Найбільш виразно простежується зв'язок між мовною поведінкою індивіда та конкретною комунікативною ситуацією, середовищем, сферою спілкування, соціальною стратифікацією суспільства. Крім того, варіативність мовної поведінки зумовлюється соціальними ролями співрозмовників, а також рольовими стосунками між ними.

1.2. Поняття про прецедентні феномени

Теорія прецедентності була вперше запропонована Ю. М. Карауловим, який під прецедентними розумів тексти, що є значущими для тієї чи іншої особистості в пізнавальному та емоційному відношенні, мають понадособистісний характер (добре відомі широкому оточенню цієї особистості, включаючи її попередників і сучасників), звернення до яких поновлюється неодноразово в дискурсі цієї мовної особистості [11, 216]. Г. Г. Слишкін переконаний, що при дослідженні прецедентних текстів цей

термін слід розуміти дещо ширше щодо кількості носіїв прецедентних текстів. По-перше, на його думку, можна говорити про тексти, що є прецедентними для вузького кола людей (сімейний прецедентний текст, прецедентний текст студентської групи тощо). По-друге, як зазначає Г. Г. Слишкін, існують тексти, що стають прецедентними на певний відносно короткий термін, а тому не лише є невідомими попередникам цієї мовної особистості, а й виходять із вжитку раніше, ніж зміниться покоління носіїв мови (рекламний ролик, анекдот) [20, 29].

Термін «прецедентний текст» активно використовують, розвивають у своїх концепціях В. В. Красних, Д. Б. Гудков. Саме вони і вводять поняття прецедентного феномена. Д. Б. Гудков розглядає прецедентні феномени як одиниці, які є знайомими більшості лінгвокультурної спільноти, зберігаються у її колективній пам'яті та регулярно актуалізуються в мові [7]. В. В. Красних переконана, що до числа прецедентних належать феномени, які є добре відомими всім представникам національно-лінгво-культурної спільноти, актуальні в когнітивному (пізнавальному і емоційному) плані, апеляція до яких постійно поновлюється в мовленні представників тієї чи іншої національно-лінгво-культурної спільноти [13, 170].

Ю. М. Караулов вважає, що прецедентні тексти можна було б назвати хрестоматійними, оскільки навіть за умови, що вони не входили до програми загальноосвітньої школи, ці зразки є відомими для мовців, які прочитали їх самостійно або почули від інших. Хрестоматійність і загальновідомість прецедентних текстів обумовлює їх реінтерпретацію: вони виходять за рамки того виду мистецтва, де споконвічно виникли, втілюються в інших сферах, стаючи фактом культури в широкому розумінні слова [11, 216-217].

Однією із головних характеристик прецедентного феномена є здатність виконувати роль еталона культури [13, 171]. Саме їх знання є показником належності до певної епохи, у той час як незнання є передумовою відторгнення від неї [11, 216]. Крім того, важливими особливостями прецедентних феноменів є спроможність функціонувати як згорнута метафора, виступати символом

явища чи ситуації, взятих як сукупність певного набору диференційних ознак [13, 171].

Способи існування та функціонування прецедентних текстів в суспільстві є досить одноманітними. Ю. М. Караулов виділяє три типи:

- натуральний спосіб (текст у первинному вигляді, що доходить до читача/слухача як прямий об'єкт сприйняття, розуміння, переживання, рефлексії);
- вторинний спосіб (передбачає або трансформацію вихідного тексту в інший вид мистецтва, призначений для безпосереднього сприйняття, або вторинні роздуми з приводу вихідного тексту, представлені в критичних і літературознавчих (мистецтвознавчих) статтях, рецензіях, дослідженнях);
- семіотичний спосіб (звернення до оригінального тексту за допомогою натяку, відсилання, ознаки; у процес комунікації включається або весь текст, або співвідносні з ситуацією спілкування чи більш масштабною життєвою подією окремі його фрагменти) [11, 217].

І. В. Захаренко, В. В. Красних, Д. Б. Гудков, Д. В. Багаєва розрізняють чотири види прецедентних феноменів:

1) прецедентне ім'я (ПІ) — індивідуальне ім'я, пов'язане з широковідомим текстом (*Печорін, Тьоркін*), прецедентною ситуацією (*Іван Сусанін, Стаханов*); це складний знак, при використанні якого в комунікації здійснюється апеляція не до безпосередньо денотату, а до набору диференціальних ознак цього ПІ; до складу ПІ може входити як один (*Ломоносов, Кутузов*), так і більше елементів (*Баба Яга*), що позначають при цьому одне поняття;

2) прецедентна ситуація (ПС) — «еталонна», «ідеальна» ситуація, пов'язана з набором певних конотацій, диференціальні ознаки якої входять до когнітивної бази; позначати ПС може прецедентне висловлювання та прецедентне ім'я;

3) прецедентний текст (ПТ) — закінчений і самодостатній продукт мовномисленнєвої діяльності; (полі)предикативна одиниця; складний знак, сума значень компонентів якого не дорівнює його змісту; до числа прецедентних

текстів належать твори художньої літератури, тексти пісень, анекдотів, політичні публіцистичні тексти тощо;

4) прецедентне висловлювання (ПВ) — репродукований продукт мовномисленнєвої діяльності; закінчена і самодостатня одиниця, яка може бути чи не бути предикативною; складний знак, сума значень компонентів якого не дорівнює його змісту; до ПВ належать цитати з текстів («*Не спиться, няня!*», «*Кто виноват?*» и «*Что делать?*»), а також прислів'я («*Тихіше їдеш — далі будеш!*») [10, 83].

Крім того, В. В. Красних поділяє прецедентні феномени на вербальні (різноманітні тексти як продукти мовномисленнєвої діяльності) та невербальні (витвори живопису, архітектури, скульптури, музичні твори тощо) [13, 171].

За ступенем популярності розрізняють такі прецедентні феномени:

- соціумно-прецедентні — феномени, які є відомими середньому представникові того чи іншого соціуму і входять у колективно-когнітивний простір; цей різновид феноменів може не залежати від національної культури;
- національно-прецедентні — феномени, що є відомими середньому представнику того чи іншого національно-лінгво-культурного співтовариства і входять в національну когнітивну базу;
- універсально-прецедентні — феномени, які є відомими середньому сучасному *homo sapiens* і входять до «універсального» когнітивного простору [13, 173-174].

Слід зазначити, що останнім часом спостерігається тенденція до функціонування прецедентних феноменів не лише у первинному вигляді, а й у трансформованому. При цьому спостерігаються як незначні зміни вихідної структури, так і такі, що суттєво змінюють зміст висловлювання, ціннісні характеристики тощо. Розрізняють такі основні способи трансформації прецедентних феноменів: заміна лексичних компонентів (лексична субституція); усічення лексичного компонента; максимальна трансформація (практично повна зміна вихідної структури); зміна морфологічних

особливостей одиниці; додавання лексичного компонента; контамінація, що ґрунтується на одночасному використанні двох або декількох прецедентних текстів; зміна комунікативної настанови, що не супроводжується змінами вихідної структури [18, 7].

Отже, розгляд різноманітних підходів до визначення поняття прецедентності показав, що до числа прецедентних феноменів відносяться зразки, що є добре відомими більшості національно-лінгво-культурної спільноти, є значущими в пізнавальному, емоційному плані, апеляція до яких неодноразово поновлюється в дискурсі мовної особистості. Прецедентні феномени засвідчують належність мовної особистості до певної доби, її культури, слугують виразником особливостей епохи, нації, соціуму тощо.

РОЗДІЛ 2

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ У СТУДЕНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

2.1. Опис методики дослідження

Анкетування було проведено з метою дослідження соціолінгвістичних особливостей функціонування прецедентних одиниць у молодіжному середовищі. У нашому експерименті взяли участь 150 респондентів, серед яких 75 майбутніх філологів (журналісти, перекладачі) та 75 студентів-юристів. Анкетування було анонімним, що дозволило забезпечити максимальну чесність респондентів при відповіді на поставлені запитання та об'єктивність результатів дослідження. Студенти не мали обмежень у часі, експеримент закінчувався лише після того, як останній учасник здавав запитальник. Анкетування проходило у навчальний час, місцем проведення були університетські аудиторії.

Запропонована студентам анкета складалася з двох розділів: соціологічного та лінгвістичного. Соціологічна частина вміщувала запитання соціодемографічного та біографічного характеру. Респонденти, заповнюючи анкету, мали вказати свою стать, факультет, групу, національність, рідну мову, місце народження та проживання. Власне лінгвістичний розділ складався з 50 прецедентних феноменів, що походили з 10 сфер: література, фільми, мультфільми, пісні, реклама, усна народна творчість, лозунги радянської доби, латинські вирази, Біблія та міфологія, наука. Усі джерела прецедентності були представлені пропорційно: ми відібрали по 5 найяскравіших зразків із кожної галузі. Прецедентні феномени розміщувалися у питальнику у довільному порядку. Анкета передбачала коротку відповідь на питання: «Чи відомий Вам поданий текст?»; «Ви вживаєте поданий текст у своєму мовленні?»; «Вживаєте у зазначеному вигляді чи змінюєте?». Відповідь на питання «Вкажіть походження поданих текстів (звідки цей вислів)» студенти мали сформулювати

самостійно, при цьому вони не мали жодних обмежень: могли вказувати як сферу, із якої походить прецедентний феномен, так і конкретизувати автора тих чи інших слів, назву тощо. У графі «Наведіть приклади змінювання поданих текстів» студенти мали представити усі можливі приклади трансформації наведених феноменів, що дозволило б встановити особливості функціонування зразків прецедентності, тенденції їх використання, значення, яких набувають тощо. Також студентам був запропонований пункт «Запишіть подібні вислови, які Ви використовуєте у своєму мовленні», у якому студенти мали змогу навести власні приклади прецедентних феноменів. Це дало б змогу визначити додаткові особливості мовлення респондентів, визначити джерело прецедентності, що домінує.

2.2. Соціолінгвістична варіативність прецедентних феноменів у студентському середовищі

Дослідження показало, що для жінок (як філологів, так і юристів) найвідомішими серед наведених прецедентних феноменів є зразки усної народної творчості — 96,9% («*Вік живи — вік учись*»; «*Моя хата скраю*»). Дещо менш відомими виявилися тексти пісенного походження («*Позвони мне, позвони*»; «*Я не здамся без бою*»): філологи — 95%, юристи — 94,7%. У решті категорій прецедентних феноменів жінки-юристи показали нижчий рівень упізнавання висловів, ніж жінки-філологи. При цьому різниця у результатах становила від 2,4% (мультфільми: «*Ребята, давайте жить дружно*»; «*Поздравляю с днем рожденья, желаю счастья в личной жизни*») до 14,5% (Біблія, міфологія: «*Ахиллесова п'ята*», «*Хай буде світло!*»). Варто зазначити, що досить високі розриви були при упізнаванні прецедентних феноменів літературного походження — 12,4% («*Бути чи не бути?*»; «*Ми відповідаємо за тих, кого приручили*»), лозунгів радянської доби — 9,3% («*Учисься, учисься, и еще раз учисься!*»; «*Все лучшее — детям*»), науки — 7,5% («*Еврика!*»; «*Жанна*

Д'Арк»). Найменш відомими текстами для обох категорій виявилися лозунги радянської епохи: філологи — 67,5%, юристи — 58,2%. Загалом середній рівень упізнавання наведених текстів становив 84,7% у жінок-філологів, 78,5% у жінок-юристів. Для чоловіків найбільш відомими є зразки усної народної творчості («Вік живи — вік учись»; «Старість не радість»): юристи — 92,8%; вислови з пісень («Проснись и пой!»; «Я не здамся без бою») та мультфільмів («Ну, погоди!»; «Ребята, давайте жить дружно!»): філологи — 92,7%. Найменш відомими виявилися вислови з Біблії та міфології («Канути в Лету»; «Не сотвори собі кумира») для юристів — 69,6% та лозунги радянської доби («Экономика должна быть экономной»; «На свободу с чистой совестью») для філологів — 58,2%. Лозунги радянської епохи чоловіки-юристи упізнали на 21,8% краще. На 15,9% вищий рівень упізнавання прецедентних феноменів біблійного, міфологічного походження та на 11,1% висловів із фільмів виявили чоловіки-філологи. Загалом для студентів-філологів були відомими 83,1% наведених текстів, у той час як для юристів — 81%.

Найбільш вживаними у мовленні серед жінок є прецедентні феномени, що походять з усної народної творчості («Старість не радість»; «Береженого Бог береже»): філологи — 69,4%, юристи — 61,3%, а найменш використовуваними вислови з науки («Колумбове яйце»; «Точка опори»): філологи — 23,1%, юристи — 17,8%. Незначною є різниця вживання латинських виразів («Alter ego (Інше я)»; «Carpe diem (Лови момент)»): жінки-юристи використовують на 0,1% менше; текстів пісенного походження («Старая мельница крутится, вертится»; «Проснись и пой!»): жінки-юристи користуються на 1,6% більше. У той час суттєво відрізняється рівень вживання прецедентних феноменів, що походять з Біблії та міфології («Цап відбувайло»; «Хай буде світло!»): філологи послуговуються на 21,3% більше; літературного походження («Рукописи не горять»; «Горе от ума»): юристи користуються на 12,8% менше. Загальний рівень вживання прецедентних феноменів на 5,1% вищий у жінок-філологів і становить 46,8%, у той час як у жінок-юристів він складає 41,7%. Найчастіше чоловіки-юристи використовують у своєму мовленні зразки усної народної

творчості («*Вік живи — вік учись*»; «*Старість не радість*») — 54,4%, а чоловіки-філологи — вислови пісенного походження («*The Show Must Go On (Шоу повинне продовжуватися)*»; «*Я не здамся без бою*») — 45,5%. Найрідше юристи послуговуються висловами з літератури («*Горе от ума*»; «*Дон-Кіхот*»), Біблії, міфології («*Не сотвори собі кумира*»; «*Канути в Лету*») та науки («*Варфоломійська ніч*»; «*Жанна Д'Арк*») — 32,8%. Найменш вживаними категоріями прецедентних феноменів для філологів є лозунги радянської доби («*Религия — опиум для народа*»; «*Экономика должна быть экономной*») та вислови з науки («*Точка опори*»; «*Жанна Д'Арк*») — 14,5%. Варто зазначити, що чоловіки-філологи мають значно нижчі показники використання наведених текстів. Більше за юристів (на 1,5%) філологи вживають у своєму мовленні лише висловів пісенного походження. Загалом чоловіки-філологи використовують лише 23,6% наведених текстів, у той час як юристи — 40,5%.

Найбільш якісно серед жінок встановили походження прецедентних феноменів філологи. Вони назвали сферу виникнення 51,3% наведених текстів. Юристам вдалося визначити походження лише 35,9% прецедентних феноменів. Найменше помилок жінки-філологи припустилися при визначенні пісенних текстів («*Старая мельница крутится, вертится*»; «*Я не здамся без бою*»). Студентки встановили походження 80,3% висловів. Жінки-юристи мали найкращі показники при визначенні прецедентних феноменів з мультфільмів («*Ну, погоди!*»; «*Ребята, давайте жить дружно!*») — 62,7%. Найскладніше виявилось встановити лозунги радянської епохи («*Все лучшее — детям*»; «*Экономика должна быть экономной*»): юристи — 12,4%, філологи — 17,2%; латинські вирази («*Alter ego (Інше я)*»; «*Carpe diem (Лови момент)*»): юристи — 15,6%, філологи — 17,2%. Суттєво відрізнялися показники при визначенні висловів літературного походження («*Горе от ума*»; «*Дон-Кіхот*»): жінки-філологи виконали це завдання якісніше на 24,7%; усної народної творчості («*Іди, іди дощику*»; «*Моя хата скраю*»): у філологів показники були вищими на 26,5%), текстів з науки («*Точка опори*»; «*Жанна Д'Арк*»): філологи впоралися із завданням краще на 21,3%; пісень («*Позвони мне, позвони*»; «*Проснись и пой*»):

жінки-філологи визначили звідки походить наведений феномен на 20,3% краще. Слід зазначити, що найчастіше називалася тільки сфера походження наведеного прецедентного феномена. Жінки-філологи конкретизували походження лише 24,8% висловів, жінки-юристи — 11,3% текстів. При визначенні походження поданих текстів серед чоловіків значно кращі показники також продемонстрували філологи. Їм вдалося встановити джерело 47,6% наведених прецедентних феноменів, юристам — 28,2%. Найкращіше чоловіки визначили походження висловів із мультфільмів («*Ну, погоди!*»; «*Поздравляю с днем рождения, желаю счастья в личной жизни*»): філологи — 72,7%, юристи — 44,8%. Найважче чоловікам-філологам було встановити лозунги радянської епохи («*На свободу — с чистой совестью*»; «*Все лучшее — детям*») — 21,8%; юристам — зразки з Біблії та міфології («*Цап відбувайло*»; «*Хай буде світло!*») — 12,8%. Також, варто зазначити, що чоловіками-філологами було конкретизовано походження 27,5%, у той час як чоловіками-юристами — 10,9%.

Конкретизації походження найчастіше стосувалася прецедентних феноменів із мультфільмів («*Ребята, давайте жить дружно*»; «*Ну, погоди!*»): жінки-філологи — 55,6%, жінки-юристи — 23,1%, чоловіки-філологи — 60%, чоловіки-юристи — 24,8%; літератури («*Бути чи не бути?*»; «*Рукописи не горят*»): жінки-філологи — 52,5%, жінки-юристи — 25,3%, чоловіки-філологи — 52,7%, чоловіки-юристи — 24%.

Досить розповсюдженою помилкою при встановленні походження була вказівка джерела, що належить до однієї сфери з правильним: «*Место встречи изменить нельзя*» — к/ф «*Семнадцать мгновений весны*», к/ф «*Службовий роман*» тощо; «*Горе от ума*» — *Достоевський, Гоголь, Горький*. Загалом неправильні відповіді, що стосувалися однієї сфери, склали 2,4% у жінок-філологів, у чоловіків-філологів — 2%, у жінок-юристів — 2,2%, у чоловіків-юристів — 1,4%. Іноді при встановленні походження поданого прецедентного феномена студенти вказували вторинне джерело (наприклад, «*Проснись и пой*» — телепрограма). Зокрема жінки-філологи вказали вторинне джерело 2,5%

зазначених текстів, чоловіки-філологи — 3,1%, жінки-юристи — 2,2%, чоловіки-юристи — 0,2%. Аналіз решти помилок показує, що іноді студенти, визначаючи походження прецедентних феноменів, намагалися проводити певні аналогії, вибудовувати відповіді за асоціаціями. Наприклад, вислови типу *«Мы строили, строили и наконец построили!»*, *«Спортсменка, комсомолка и просто красавица»* при незнанні безпосереднього джерела, дійсно, за характером побудови можуть мати щось спільне з радянською епохою. Проте більшість помилок, допущених студентами, засвідчують лише низький рівень мовної культури й не мають жодного пояснення (*«Хай буде світло!»* — дитяча пісня; *«Жанна Д'Арк»* — актриса).

Узагальнюючи сказане, можна зробити висновок, що студенти володіють досить низьким рівнем як мовної культури, так і загальної, оскільки філологи змогли упізнати 84,4% наведених прецедентних феноменів, юристи — 79,4%, при цьому у своєму мовленні студенти послуговуються лише половиною з них (філологи — 43,4%, юристи — 41,3%). Крім того, студенти досить-таки рідко використовують літературні тексти, латинські вирази, зразки усної народної творчості, феномени наукового походження, які могли б значно урізноманітнити мовлення, зробити його більш якісним, багатим, яскравим. Також результати дослідження засвідчили відсутність безпосереднього зв'язку у свідомості студентів між прецедентними феноменами та їх походженням, існування неправильних уявлень щодо джерел прецедентності. Загалом можна констатувати вищий рівень мовної компетенції студентів філологічного профілю, проте їх знання все ж потребують значного вдосконалення.

2.3. Особливості трансформації прецедентних феноменів у мовленні студентів

У результаті дослідження з'ясувалося, що студенти-філологи трансформують наведені прецедентні тексти частіше, ніж юристи. Найбільше вони змінюють висловлювання з літературних джерел: філологи-жінки — 5,3%,

філологи-чоловіки — 7,3%. Такі ж результати продемонстрували філологи-чоловіки і при трансформації текстів, що походять з фільмів (7,3%). Найрідше філологи-жінки змінюють прецедентні феномени з науки (0,9%). Чоловіки використовують у незмінному вигляді усі наведені висловлювання з пісень, лозунги радянської доби, зразки усної народної творчості. Останні, до речі, порівняно часто трансформують жінки (4,1%). Загалом дослідження показує, що жінки-філологи на 0,3% частіше за чоловіків змінюють наведені тексти (жінки — 2,8%, чоловіки — 2,5%).

Жінки-юристи найчастіше змінюють прецедентні феномени, що походять з фільмів та мультфільмів (2,2%). Чоловіки-юристи трансформують наведені тексти значно рідше. Вони змінюють феномени з реклами, фільмів, Біблії, міфології, латинські вирази (0,8%). Решту наведених висловлювань чоловіки-юристи залишають нетрансформованими. Загалом жінки-юристи змінюють прецедентні феномени на 1,2% частіше (жінки — 1,5%, чоловіки — 0,3%).

Найчастіше для трансформації прецедентних феноменів використовують заміну компонентів (лексичну субституцію). Студенти змінюють як один («*Не дай себе засохнуть!*» — «*Не дай мозгам засохнути*», «*Не дай себе подохнуть*»), так і кілька компонентів, залишаючи лише опору на структуру трансформованого прецедентного феномену («*Бути чи не бути?*» — «*Пити чи не пити?*», «*Бити чи не бити?*», «*Спати чи не спати?*» і т.п.). Використання лексичної субституції надає прецедентному тексту нового семантичного, змістового, емоційного навантаження («*Вік живи — вік учись*» — «*Вік живи — вік гуляй*»; «*Канути в Лету*» — «*Кануть в лужу*»). При цьому вихідний і трансформований прецедентні феномени можуть мати схожі («*Позвони мне, позвони*» — «*Напиши мне, напиши*», «*Вік живи — вік учись*» — «*Вік живи — вік трудись*»), паронімічні («*Не дай себе засохнуть!*» — «*Не дай себе просохнуть*»), діаметрально протилежні («*Вік живи — вік учись*» — «*Вік живи — вік гуляй*»), а іноді ще й іронічні, сатиричні значення («*Не сотвори собі кумира*» — «*Не сотвори себе дебила*»; «*Поздравляю с днём рожденья, желаю счастья в личной жизни!*» — «*Поздравляю с днем рождения, желаю здоровья в*

личной жизни!»). Також часом змінюється характер прецедентної одиниці: феномен втрачає первинну піднесеність, набуває буденних рис («Бути чи не бути?» — «Пити чи не пити?», «Бити чи не бити?», «Спати чи не спати?» тощо). У результаті трансформації феномени можуть сприйматися негативно, або навіть агресивно («Заткнись и стой!»). Крім того, використання лексичної субституції може звужувати, конкретизувати зміст висловлювання («Бери от жизни все» — «Бери от жизни лучшее», «Бути чи не бути?» — «Учить или не учит?»), «Говорити чи не говорити?», «Йти чи не йти?» і т.п.), а також призводити до зміни комунікативної настанови («Замуровали, демоны!» — «Замуровали водоканалы»). Часто при трансформації відбувається зміна ситуації, у якій феномен може бути вжитим, нівелюються цінності, вкладені в зміст первинно («Ми відповідаємо за тих, кого приручили» — «Мы в ответе за тех, кому наливаем»). Лише у деяких випадках у результаті використання лексичної субституції емоційне та частково семантичне навантаження залишається первинним («Спортсменка, комсомолка и просто красавица!» — «Студентка, комсомолка и просто красавица!»).

Значно менш популярним є додавання компонентів як спосіб трансформації прецедентних феноменів («Кто ходит в гости по утрам — тот поступает мудро!» — «Кто ходит в гости по утрам, тот поступает мудро: то там 100 грамм, то там 100 грамм — на то оно и утро!»). Додавання компонентів розширює, пояснює, уточнює зміст висловлювання («Хай буде світло!» — «Хай буде світло!» — сказав монтер і перерізав провода»; «Моя хата скраю» — «Моя хата скраю — хто спалив сарай не знаю»), вказує на причиново-наслідкові зв'язки («Замуровали, демоны!» — «Замуровали, демоны — пострать не дают»). Крім того, розширення структури вихідного тексту за рахунок додавання компонентів надає прецедентному феномену іронічних, сатиричних відтінків («Рукописи не горять» — «Рукописи не горят и жопу подтирать отлично»; «Старість не радість» — «Старость не радость, а молодость гадость», «Старость — не радость, маразм — не оргазм»). У результаті додавання компонентів вислів може сприйматися буквально, а не

метафоризовано («Хай буде світло!» — «Хай буде світло!» — сказав монтер і перерізав провода»), часом навіть буденно, може втратити первинну аудиторію, сферу розповсюдження («Кто ходит в гости по утрам — тот поступает мудро!» — «Кто ходит в гости по утрам, тот поступает мудро: то там 100 грамм, то там 100 грамм — на то оно и утро!»).

Використовується також зміна морфологічних особливостей, яка спричиняє зміну комунікативної настанови та значення прецедентного феномену («Замуровали, демони!» — «Замурували демона»). Також студенти застосовують максимальну трансформацію («Не дай себе засохнуть!» — «Не сохни»). Значення прецедентного тексту у цьому випадку зберігається, проте структура вихідного феномену суттєво змінюється.

Крім того, іноді студенти використовують декілька способів трансформації прецедентного феномену одночасно («Муля, не нервируй меня! — «Не нервуй мене! Дістав!»: усічення + додавання компонентів). При цьому у зазначеному випадку зміст вихідного прецедентного тексту зберігається, а доданий компонент слугує засобом уточнення причиново-наслідкових зв'язків.

Отже, у результаті дослідження можна зробити висновок, що студенти використовують у своєму мовленні прецедентні феномени не лише в зазначеному вигляді, але й у трансформованому. Зміна вихідного прецедентного феномена у більшості випадків надає висловлюванням нових емоційних, семантичних відтінків. Значення, яких набувають зразки прецедентності, найчастіше стають антонімічними до первинних, з'являються елементи іронії, сарказму тощо, спостерігається різка негативізація змісту висловлювання, піднесений характер прецедентного феномену стає буденним, «приземленим». Іноді змінюються ціннісні характеристики, закладені у первинну прецедентну одиницю, та аудиторія, якій може бути адресований трансформований зразок у порівнянні з вихідним. Загалом можна констатувати, що трансформування прецедентних висловлювань студентами у більшості випадків має досить негативний характер, засвідчує низький рівень володіння мовною культурою.

2.4. Специфіка «студентських» прецедентних одиниць

Жінки-філологи навели прецедентні феномени серед яких можна визначити 11 груп за походженням: усна народна творчість, фільми, пісні, література, телебачення/реклама, іншомовне походження, міфологія/Біблія, наука, мільтфільми, політика, лозунги радянської доби. Найбільше було представлено зразків усної народної творчості (30,5%), текстів із фільмів (19,5%), пісень (15,9%). Слід зазначити, що наводилися як загальноприйняті форми того чи іншого прецедентного феномена, так і трансформації: *«Не одна в полі кувиркалася» («Не одна в полі билиночка»)*, *«Баба с воза — кобыла в курсе дела» («Баба с воза — кобыле легче»)*, *«З ким поведешся, так тобі і треба» («З ким поведешся, того і наберешся»)*, *«Усе на краще» («Все, что не делается — все к лучшему»)*, *«Красоту ничем не испортишь» («Кашу маслом не испортишь»)* і т.д.. Чоловіки-філологи представили прецедентні феномени 3 категорій: усна народна творчість, пісні, фільми. Найбільш поширеними виявилися тексти, джерелом яких є усна народна творчість (60%). Слід зазначити, що чоловіки наводили прецедентні феномени лише в незмінному вигляді.

Жінки-юристи навели прецедентні феномени з 8 груп: література, усна народна творчість, фільми, Біблія, мультфільми, пісні, реклама, іншомовне походження. Найчастіше наводилися літературні тексти (27,3%), усна народна творчість (18,2%). Жінки-юристи також наводили трансформовані зразки прецедентних висловів: *«Хто посіє, той пожне» («Что посеешь, те и пожнеш»)*, *«Жизнь нужно прожить так, чтобы потом ни о чем не жалеть» («Жизнь надо прожить так, чтобы не было мучительно больно за бесцельно прожитые годы»)*. Чоловіки-юристи представили лише армійські вислови (100%), які мають усталену форму.

Слід зазначити, що використання трансформування наведених студентами феноменів має ті ж тенденції, що і зміна прецедентних одиниць, запропонованих нами в анкеті: характерні ідентичні способи змінювання. Крім

того, також спостерігається негативізація висловлювання («*Не одна в полі кувиркалася*»), часткова зміна семантичного навантаження («*Баба с воза — кобыла в курсе дела*»), розширення висловлювання («*А вокруг мертвые с косами стоят и тишина*»), іронічність («*З ким поведешся, так тобі і треба*»).

Крім того, у результаті дослідження, були встановлені прецедентні феномени, характерні для колективу (так звані внутрішньогрупові вислови), які наводили кілька студентів із групи: «*З ким поведешся, так тобі і треба*», «*Яблуко від яблуні недалеко падає*», «*Чого ти причепився як п'яний до радіо — заграй та заграй*», «*Надо, Федя, надо*», «*Какая гадость, эта ваша заливная рыба*», «*Здравствуйте, я ваша тетя*», «*А нам все равно, а нам все равно*», «*Все буде добре*», «*Руки-білки рулять*», «*Memento mori*», «*Дамоклів меч*», «*Любі друзі!*», «*Барбара Стрейзанд — у.. у.. у..у*».

Таким чином, результати дослідження наведених студентами прецедентних феноменів, які вони використовують у своєму мовленні, підтвердили домінування зразків усної народної творчості у мовленні студентів. Крім того, з'ясувалося, що жінки представляли більш широкий спектр текстів за джерелами походження, що свідчить про багатшу мовну культуру. У той час аналіз наведених прецедентних феноменів констатує бідність мовного запасу чоловіків (як філологів, так і юристів), які представили досить-таки невелику кількість власних зразків. Крім того, у результаті аналізу запропонованих студентами прецедентних одиниць, можна резюмувати існування певних особливостей внутрішньогрупового мовлення, зокрема існування таких феноменів, що використовуються кількома учасниками колективу одночасно.

ВИСНОВКИ

Дослідження мовної поведінки сучасного студентства наразі є дійсно актуальним питанням, оскільки нинішні студенти після закінчення ВНЗ мають стати не лише висококласними фахівцями у певній галузі, а й компетентними мовними особистостями. Особливо це стосується тих спеціалістів, які працюють безпосередньо з людьми. Аналіз специфіки функціонування прецедентних феноменів як важливої складової комунікативної поведінки засвідчив, що сучасні студенти, зокрема майбутні філологи та юристи, є носіями невисокого рівня культури (як загальної, так і мовної). Яскравим виразником цієї ознаки є низький відсоток використання кращих зразків прецедентності у мовленні молоді. Під впливом масової культури з активного обігу поступово витісняються літературні тексти, латинські вирази, феномени наукового походження, незважаючи на те, що вони могли б зробити мовлення студентства добротнішим, образнішим, багатшим.

Крім того, у свідомості нинішньої молоді розірваний безпосередній зв'язок між прецедентними одиницями та її походженням: значна частина зразків прецедентності сприймається студентами безвідносно до початкового джерела. Також, слід зазначити, що молоді люди часом не знають витоків навіть тих феноменів, які так чи інакше згадувалися у процесі вивчення різних дисциплін у школі, університеті (прецедентних одиниць, що походять з літератури, історії тощо). Звідси можна констатувати низький рівень знань, недостатнє оволодіння навчальним матеріалом сучасного студента.

Тенденція до трансформування загальноприйнятих одиниць, яку частково можна розглядати як результат мовної гри, також має негативний вектор, демонструє вузьку сферу інтересів студентства, викривлені установки, низький рівень культурного розвитку. Часом молодь спотворює первинний піднесений характер висловлювання, перетворюючи його на буденний, вдається до часом невдалих іроній, сарказмів тощо, різко негативізує зміст феномену, викривлює

цінності, закладені у вихідний зразок. Необхідно наголосити, що деякі приклади трансформації феноменів досить часто повторювалися, тому можна говорити про існування стійких змінених форм зразків прецедентності серед молоді. Крім того, варто зазначити, що філологи трансформують прецедентні феномени частіше, що пояснюється якіснішим володінням різноманітними мовними прийомами, навичками мовної гри тощо.

Деякі варіанти модифікованих одиниць можуть бути озвучені лише за симетричних ситуацій спілкування, коли мовці мають рівні соціальні ознаки, та за неформальних обставин. Тому, безумовно, студенти змінюють тексти та використовують трансформовані зразки у мовленні відповідно до ситуації, умов, середовища, сфери спілкування, соціальних ролей учасників комунікації тощо. У певних випадках різноманітні висловлювання, що несуть агресивний, негативний зміст, містять просторічну лексику, спроможні стати причиною непорозумінь, конфліктів.

Крім того, у результаті дослідження з'ясувалося, що для студентів характерне так зване внутрішньогрупове мовлення, яке проявляється у використанні кількох учасниками колективу певного зразка прецедентності, що можна пояснити тісними індивідуальними стосунками, наявністю «спільних» історій, невимушеним характером спілкування.

Загалом у результаті дослідження можна резюмувати, що на сьогодні майбутні філологи (журналісти та перекладачі) демонструють кращі показники мовної компетенції, ніж студенти-юристи. Крім того, для них характерний вищий рівень обізнаності, культури (і загальної, і мовної). Також аналіз особливостей функціонування прецедентних феноменів у мовленні студентів засвідчив диференціацію мовної поведінки в залежності від статі. Зокрема жінки (як філологи, так і юристи) продемонстрували кращі показники упізнавання, використання прецедентних одиниць у порівнянні з чоловіками. Загалом можна констатувати, що найвищий ступінь мовної компетенції мають жінки філологічного профілю навчання, проте ці показники все ж є недостатніми і не задовольняють тих вимог до мовної особистості фахівця, що

працює безпосередньо з людьми, які наразі диктує ринок праці. Тому завтрашні випускники можуть стати неконкурентоспроможними спеціалістами у своїй сфері, оскільки їхній рівень мовної культури, фахових знань, елементарної обізнаності не відповідатиме високим критеріям, що склалися. Отож, на сьогодні необхідний контроль за комунікативною поведінкою майбутніх фахівців, рівнем їхньої культури, оскільки студентство, як найбільш освічена частина сучасної молоді, не лише презентує особливості доби, а й є зразком для інших представників молодіжного середовища, підростаючого покоління тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аврорин В. А. Проблемы изучения функциональной стороны языка (К вопросу о предмете социолингвистики) / В. А. Аврорин. — М. : Наука, 1975. — 276 с.
2. Анищенко О. А. Прецедентные тексты в речевой субкультуре молодежи / О. А. Анищенко // Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия «Лингвистика». — 2010. — №4 (2). — С. 434 — 437.
3. Башкова Л. С. Соціальна роль у контексті мовної варіативності [Електронний ресурс] / Л. С. Башкова // Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах : Зб. наук. праць. — Донецьк, 2009. — Вип. 19. — Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Tmz/2009_19/Bashkova.pdf
4. Белл Р. Социолингвистика: цели, методы и проблемы / Р. Белл. — М. : Междун. отношения, 1980. — 320 с.
5. Бодуэн де Куртенэ И. А. Избранные работы по общему языкознанию: В 2-х тт. / И. А. Бодуэн де Куртенэ. — М. : АН СССР, 1963. — Т.1. — 384 с.
6. Гудков Д. Б. Прецедентное имя в когнитивной базе современного русского (результаты эксперимента) / Д. Б. Гудков // Язык, сознание, коммуникация : Сб. статей. — М. : «Филология», 1998. — Вып. 4. — С. 82 — 93.
7. Гудков Д. Б. Прецедентные феномены в языковом сознании и мужкультурной коммуникации : дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19 / Дмитрий Борисович Гудков. — М., 1999. — 400 с.
8. Гудков Д. Б. Теория и практика межкультурной коммуникации / Дмитрий Борисович Гудков. — М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. — 288 с.
9. Захаренко И. В. К вопросу о каноне и эталоне в сфере прецедентных феноменов / И. В. Захаренко // Язык, сознание, коммуникация : Сб. статей. — М. : «Филология», 1997. — Вып. 1. — С. 104 — 113.

10. Захаренко И. В. Прецедентное имя и прецедентное высказывание как символы прецедентных феноменов / И. В. Захаренко, В. В. Красных, Д. Б. Гудков, Д. В. Багаева // Язык, сознание, коммуникация : Сб. статей. — М. : «Филология», 1997. — Вып. 1. — С. 82 — 103.
11. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Юрий Николаевич Караулов. — М. : Изд-во ЛКИ, 2010. — 264 с.
12. Кон И. С. Социология личности / И. С. Кон. — М. : Политиздат, 1967. — 86 с.
13. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / Виктория Владимировна Красных. — М. : ИТДГК «Гнозис», 2003. — 375 с.
14. Крысин Л. П. Владение разными подсистемами языка как явление диглоссии / Л. П. Крысин // Социально-лингвистические исследования. — М. : Наука, 1976. — С. 62 — 69.
15. Крысин Л. П. Социоллингвистические аспекты изучения современного русского языка / Л. П. Крысин. — М. : Наука, 1989. — 187 с.
16. Лабов У. Исследование языка в его социальном контексте / У. Лабов // Новое в лингвистике. — М. : Прогресс, 1975. — Вып 7. : Социоллингвистика. — С. 96 — 181.
17. Лыткина И. В. Обучение студентов употреблению прецедентных текстов : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 : / Ирина Валерьевна Лыткина. — М., 2003. — 157 с.
18. Мельник Ю. А. Прецедентні висловлення пісенного походження у сучасному російськомовному публіцистичному дискурсі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.02 «Російська мова» / Юлія Анатоліївна Мельник. — Сімферополь, 2011. — 16 с.
19. Поливанов Е. Д. Избранные работы. Статьи по общему языкознанию / Е. Д. Поливанов. — М. : Наука, 1968. — 364 с.
20. Слышкин Г. Г. Лингвокультурные концепты прецедентных текстов / Г. Г. Слышкин. — М. : Academia, 2000. — 140 с.
21. Сорокин Ю. А. Феномен прецедентности и прецедентные феномены / Ю. А. Сорокин, Д. Б. Гудков, В. В. Красных, Н. П. Вольская // Язык, сознание,

- комунікація : Сб. статей. — М. : «Філологія», 1998. — Вып. 4. — С. 5 — 33.
22. Соціолінгвістика [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Л. Антошкіна, Г. Красовська, П. Сигеда, О. Сухомлинов. — Донецьк : ТОВ «Юго-Восток Лтд», 2007. — 360 с. — Режим доступу : <http://suchomlynov.pl/assets/files/publikacje/socjolingwistyka.pdf>
23. Тарасов Е. Ф. Социально-психологические аспекты этнопсихолінгвістики / Е. Ф. Тарасов // Национально-культурная специфика речевого поведения. — М. : Наука, 1977. — С. 38 — 54.
24. Тукаева Р. Н. Социальная стратификация в системе факторов оптимизации языкового поведения [Электронный ресурс] / Р. Н. Тукаева // Вестник ТИСБИ. — 2001. — №2. — Режим доступа: http://www.tisbi.org/science/vestnik/2001/issue2/vest2_4%5B1%5D.html
25. Федорова Л. Ю. Прецедентные феномены культуры в сознании современной студенческой молодежи: опыт социокультурного анализа : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. социолог. наук : спец. 22.00.06 «Социология культуры, духовной жизни (социологические науки)» / Лариса Юрьевна Федорова. — Ростов-на-Дону, 2008. — 24 с.
26. Чикибаев А. Г. Коммуникативно-прагматические аспекты использования прецедентных феноменов в языковой игре студентов-филологов / А. Г. Чикибаев, А. Р. Габидуллина // Лінгвістика : Зб. Наук. Праць. — Луганськ : ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2010. — Ч. 2, №3 (21). — С. 68 — 75.
27. Чикибаев А. Г. Типы прецедентных феноменов и их организация в когнитивном пространстве студентов Украины / А. Г. Чикибаев // Наукові записки ВКДПУ ім. В. Винниченка : у 5 ч. Серія «Філологічні науки (мовознавство)». — Кіровоград : РВВКДПУ ім. В. Винниченка, 2010. — Вип. 89 (2). — С. 104 — 109.
28. Шумарова Н. П. Мовна компетенція особистості: соціопсихолінгвістичний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова»; 10.02.02 «Російська мова» / Н. П. Шумарова. — К., 1994. — 48с.

ДОДАТОК 1

Анкета

*Доброго дня, шановний студенте!
Просимо Вас взяти участь у нашому дослідженні.*

Вкажіть, будь ласка:

Ваша стаття _____ Факультет _____ Група _____
Ваша національність _____ Рідна мова _____
Місце народження _____ Місце проживання _____

Заповніть, будь ласка, анкету.

На питання, зазначені у другій та третій колонці, Ви маєте дати коротку відповідь “Так” або “Ні”.
Відповідь на решту питань Ви маєте сформулювати і записати самостійно.

<i>Текст</i>	<i>Чи відомий Вам поданий текст? (Так/Ні)</i>	<i>Ви вживаєте поданий текст у своєму мовленні? (Так/Ні)</i>	<i>Вживаєте у зазначеному вигляді чи змінюєте? Якщо змінюєте — наведіть приклади у кінці анкети.</i>	<i>Вкажіть походження поданих текстів (звідки цей вислів).</i>
Бути чи не бути?				
Проснись и пойд!				
Не дай себе засохнуть!				
Вік живи — вік учись.				
Религія — опиум для народа!				
Муля, не нервируй меня!				
Поздравляю с днём рождения, желаю счастья в личной жизни.				
Учиться, учиться, и еще раз учиться!				
Не сотвори собі кумира.				
Veni, vidi, vici! (Прийшов, побачив, переміг!)				
Ну, погоди!				
Дон-Кіхот.				
Все лучшее — детям.				
Мы строили, строили и наконец построили!				
Варфоломійська ніч.				
Цап відбувайло.				
Per aspera ad astra! (Через терни до зірок!)				
The Show Must Go On (Шоу повинне продовжуватися).				
Ми відповідаємо за тих, кого приручили.				
Ахіллесова п'ята.				
Я не здамся без бою.				
Не тормози, сникерсни!				
Бери от жизни все.				

Ребята, давайте жить дружно!				
Колумбове яйце.				
Еврика!				
Старая мельница крутится, вертится.				
Экономика должна быть экономной!				
Канути в Лету.				
Care diem (Лови момент).				
Спортсменка, комсомолка и просто красавица!				
Citius, altius, fortius (Швидше, вище, сильніше).				
На свободу — с чистой совестью!				
Горе от ума.				
Позвони мне, позвони.				
Место встречи изменить нельзя.				
Точка опоры.				
Береженого Бог береже.				
Alter ego (Інше я).				
Навстречу острым ощущениям.				
Іди, іди дощику...				
Хай буде світло!				
Старість не радість.				
Кто ходит в гости по утрам – тот поступает мудро!				
Замуровали, демоны!				
Рукописи не горять.				
Жанна Д'Арк.				
Моя хата скраю.				
I'm lovin' it (Я це люблю).				
Кина не будет – электричество кончилось!				

Наведіть приклади змінювання поданих текстів.

Запишіть подібні вислови, які Ви використовуєте у своєму мовленні.

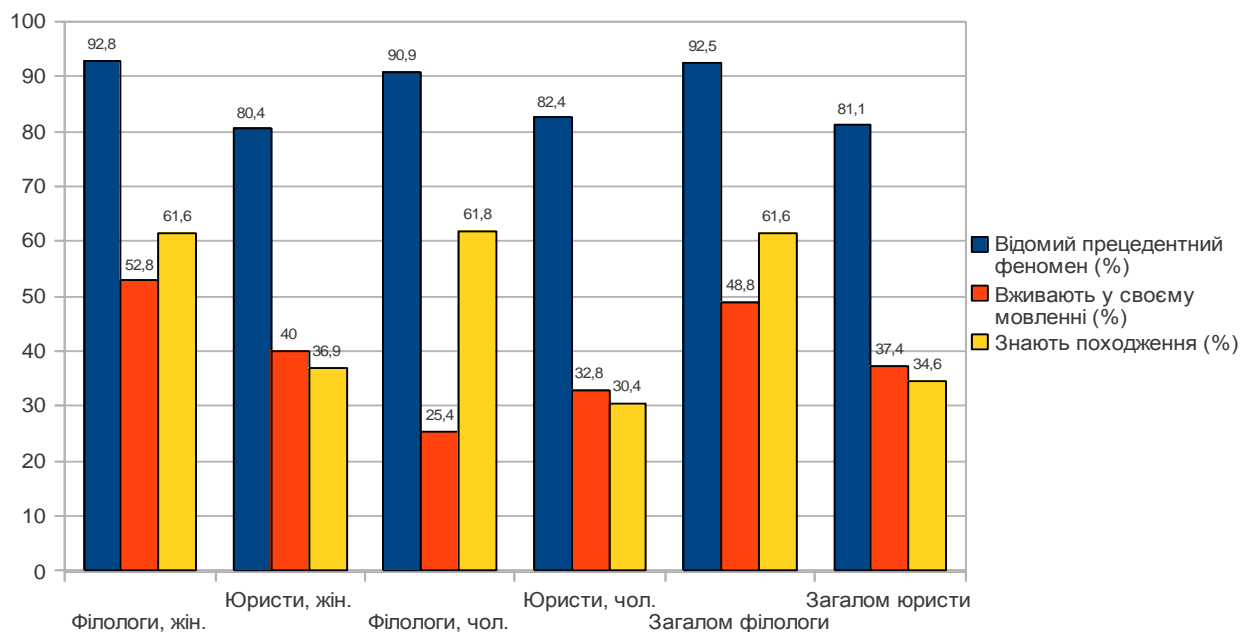
Дякуємо за співпрацю!

ДОДАТОК 2

Функціонування прецедентних феноменів у студентському середовищі

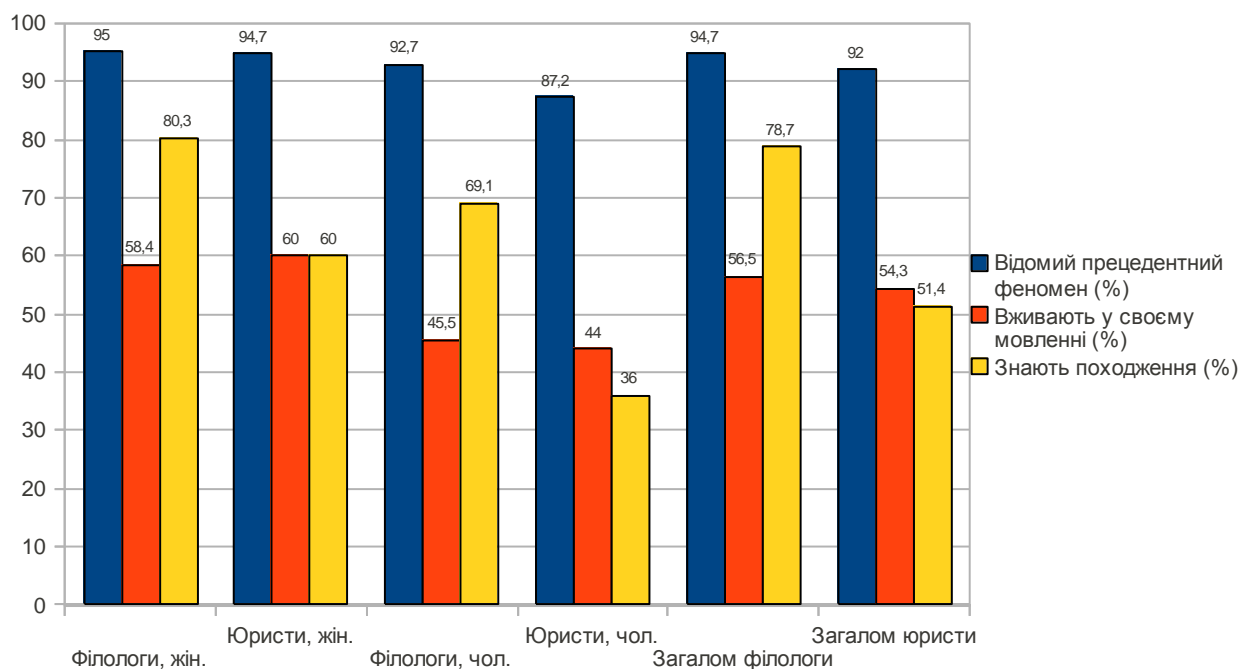
Діаграма 2.1.

Прецедентні феномени літературного походження

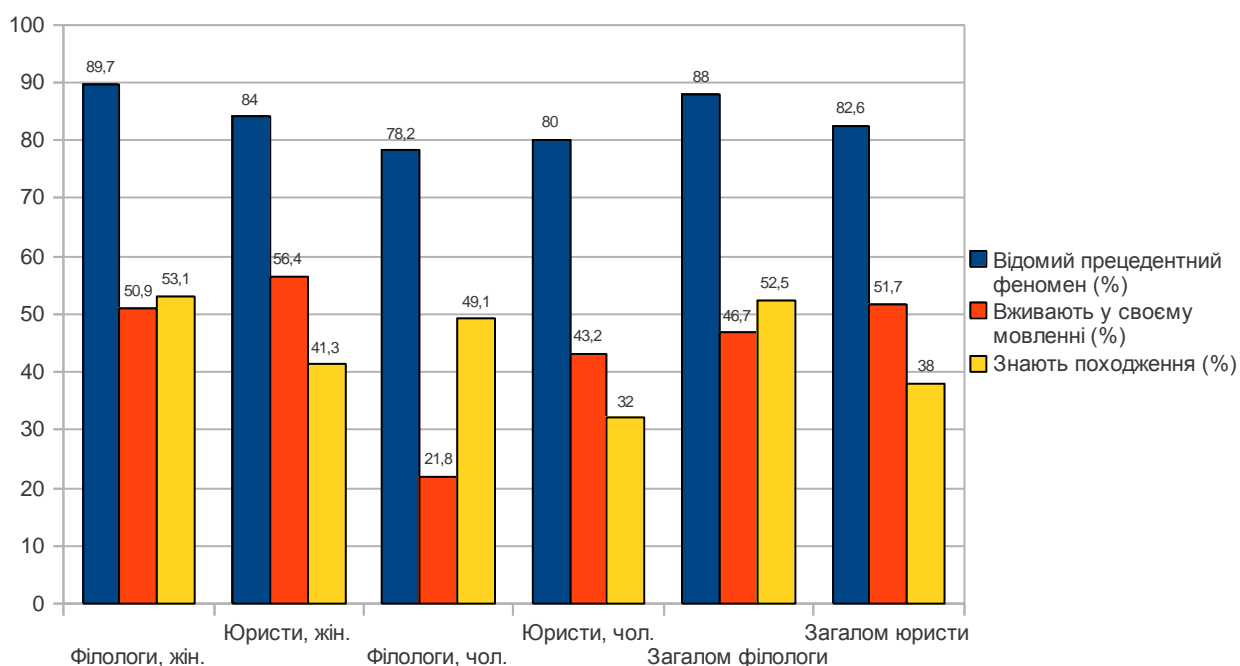
Діаграма 2.2.

Прецедентні одиниці пісенного походження

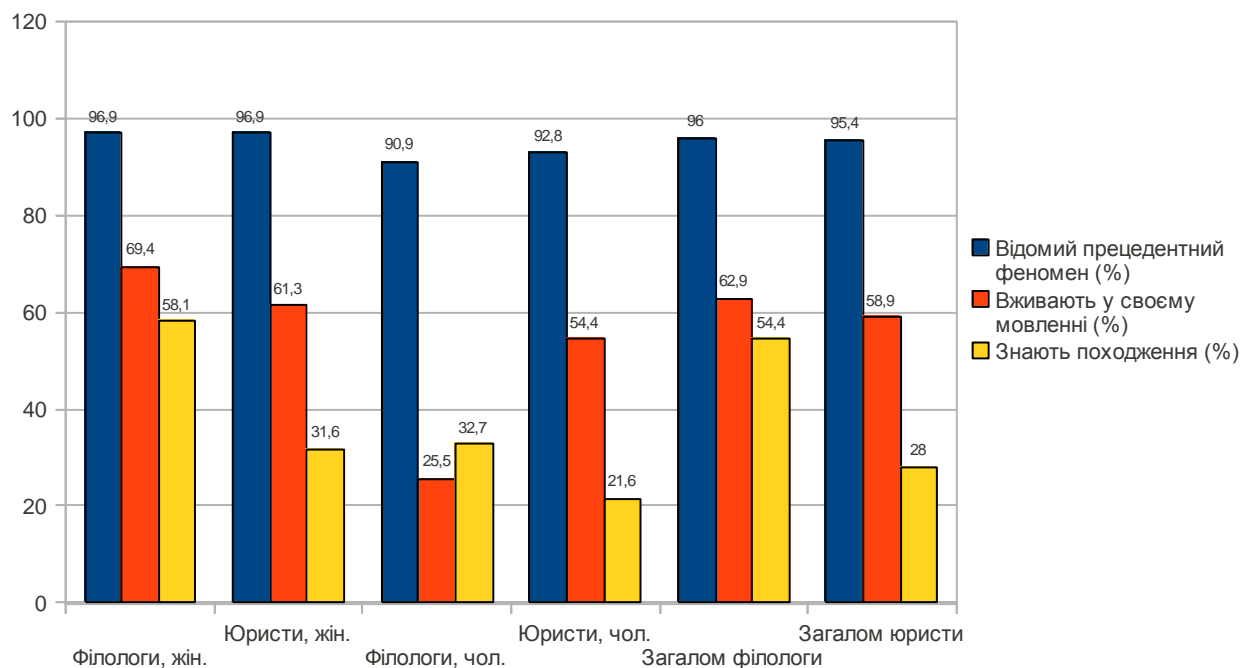
Діаграма 2.3.

Прецедентні феномени рекламного походження

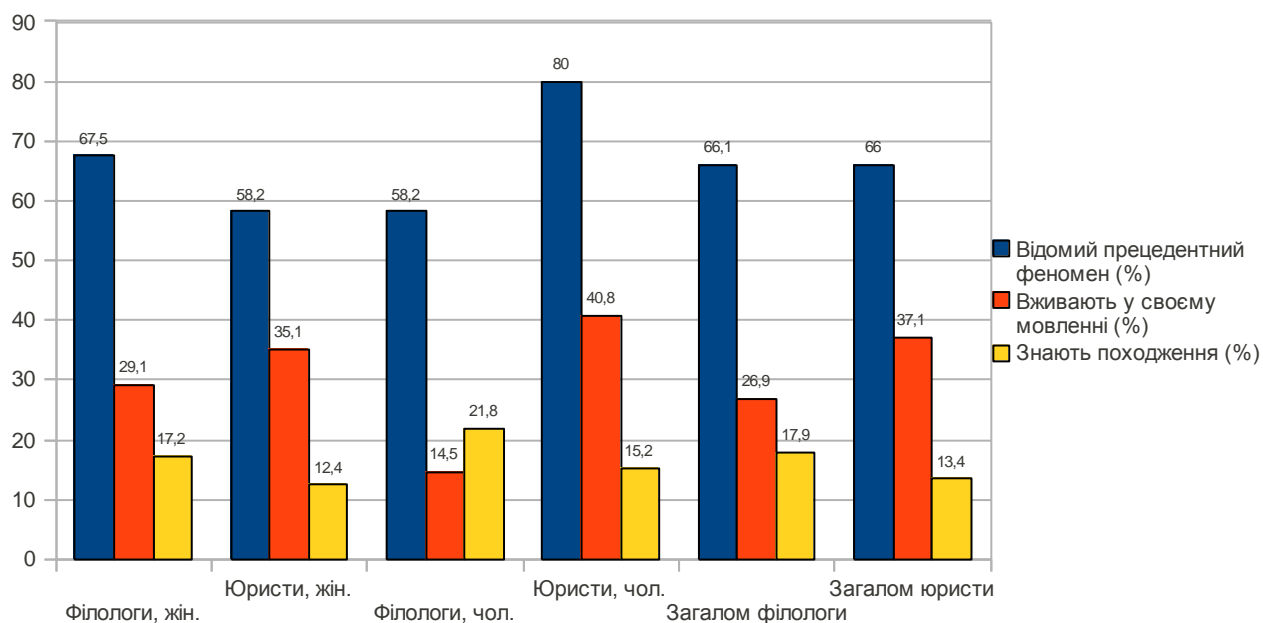
Діаграма 2.4.

Вразки прецедентності, що походять з усної народної творчості

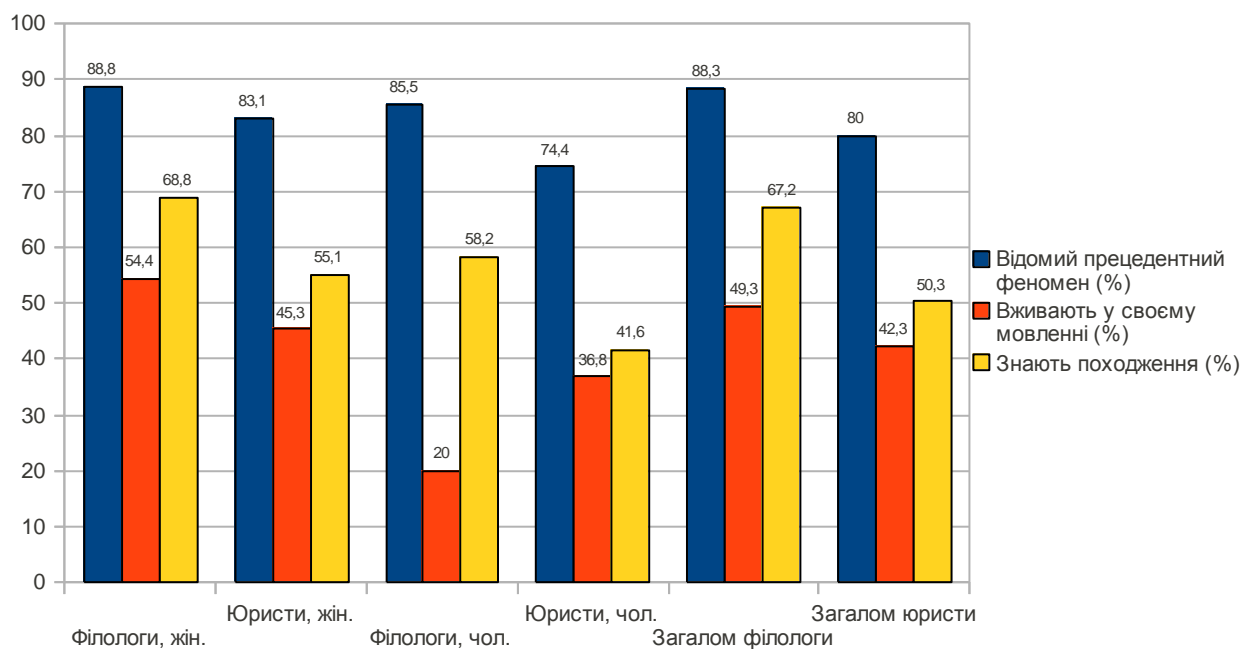
Діаграма 2.5.

Лозунги радянської доби як прецедентні одиниці

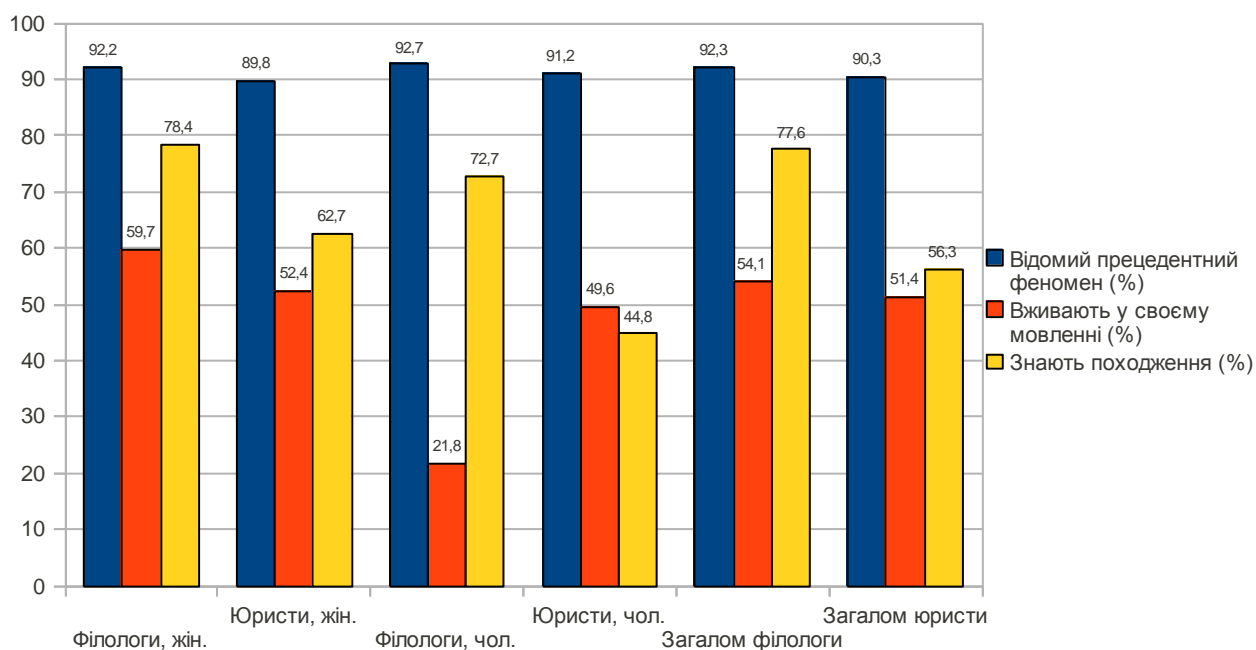
Діаграма 2.6.

Прецедентні феномени, джерелом яких є фільми

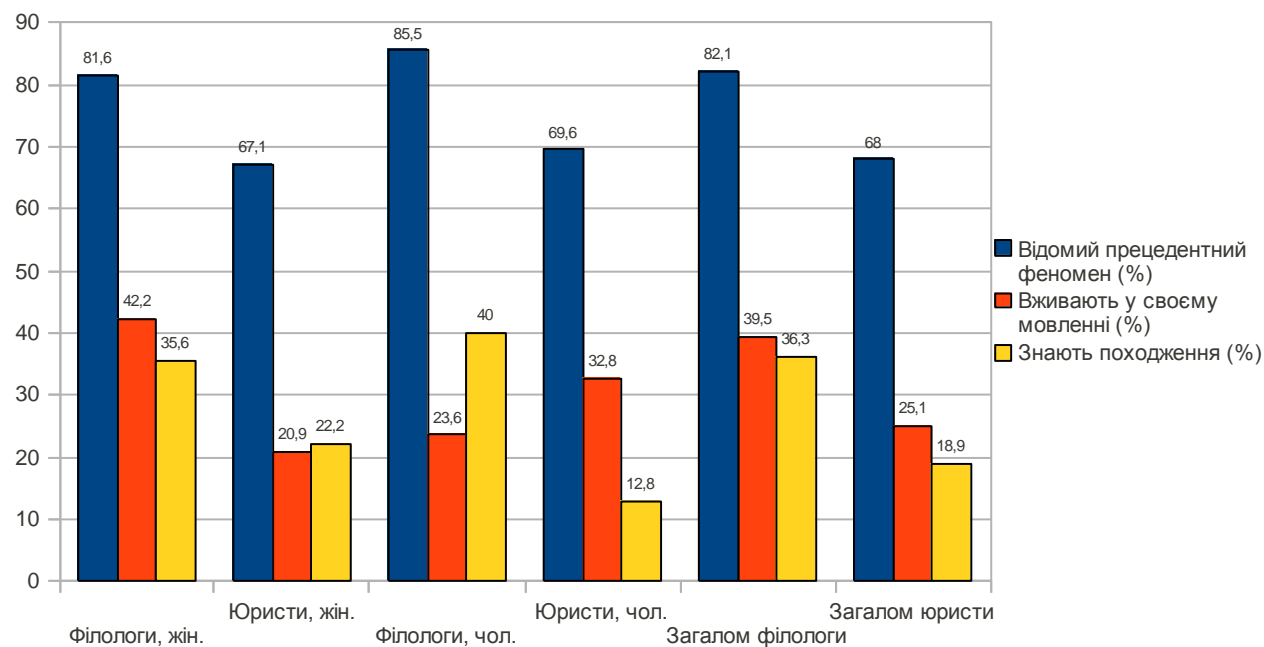
Діаграма 2.7.

Прецедентні одиниці, що походять з мультфільмів

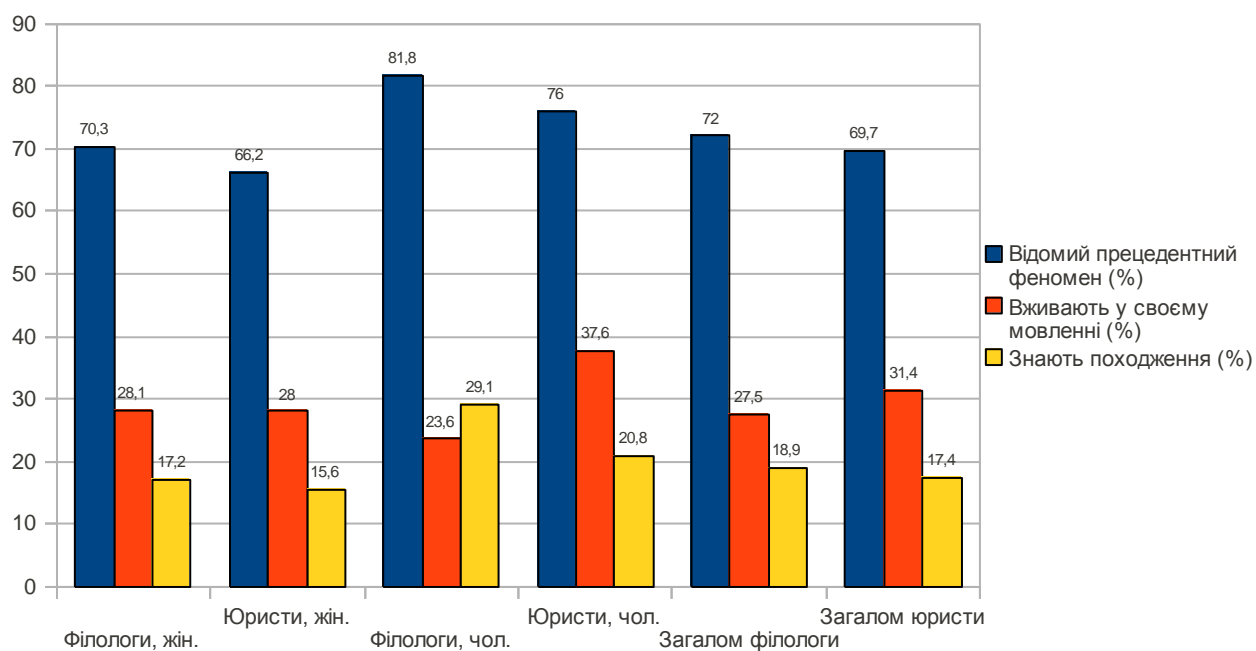
Діаграма 2.8.

Прецедентні феномени біблійного та міфологічного походження

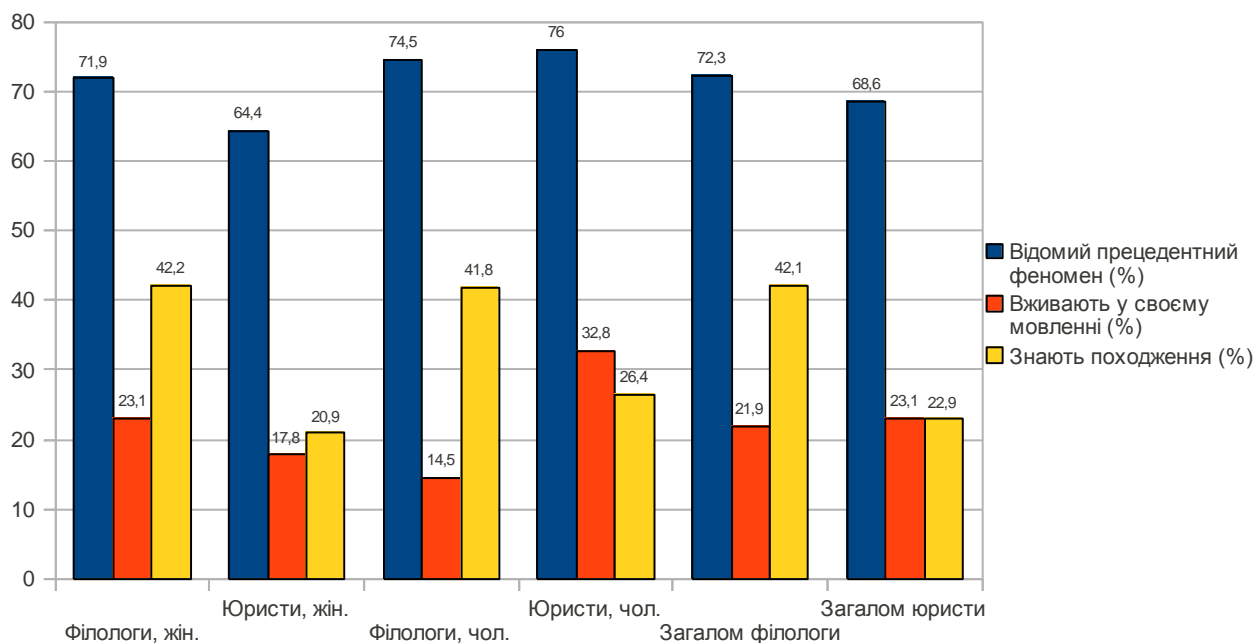
Діаграма 2.9.

Латинські вирази як прецедентні феномени

Діаграма 2.10.

Прецедентні феномени наукового походження

ДОДАТОК 3

Помилки при встановленні походження прецедентних феноменів

Мы строили, строили и наконец построили!: радянське гасло, фільм.

Кина не будет — электричество кончилось!: з СРСР, гуртожиток, к/ф «Приключения Шурика».

Хай буде світло!: електрифікація, прислів'я, електрик, дитяча пісня, Радянський Союз, фільм, мультфільм, к/ф «Брюс всемогущий», філософія, монтёр.

Поздравляю с днем рождения, желаю счастья в личной жизни: привітання, народний вислів, з особистого життя, фольклор, тост.

Дон-Кихот: мафія.

Все лучшее детям: Майкл Джексон, фільм, батьки, народний вислів, люди, мама, філософія.

Цап відбувало: байка, фольклор, казка, сленг, твір, література, народ.

Горе от ума: народ, роман Достоевського, Гоголь, Горький, пісня, приказка.

Старість не радість: стара людина, бабуся, правда життя, фільм.

Моя хата скраю: бабуся, викладач, вірш.

Варфоломіївська ніч: язичництво, Біблія, міфологія, відьми.

Ми відповідаємо за тих, кого приручили: радянська пісня, фільм, «Грінпіс», люди, прислів'я, «Біле ікло», мультфільм, народ, Біблія, радянський вислів.

Экономика должна быть экономной: Енгельс «Капітал», фільм, народний вислів, телебачення, к/ф «Іван Васильович змінює професію».

Место встречи изменить нельзя: к/ф «Семнадцать мгновений весны», к/ф «Службовий роман», к/ф «Джентльмени удачі».

Per aspera ad astra! (Через терни до зірок!): Біблія, вірш Лесі Українки, народна приказка, м/ф «Умка», філософія, український поет, народ.

Спортсменка, комсомолка и просто красавица: лозунг, гасло СРСР,

анекдот.

Citius, altius, fortius (*Швидше, вище, сильніше*): радянський лозунг, лозунг космонавтів, радянський мультфільм.

Релігія — опиум для народа: релігієзнавство, люди, кінематограф.

Учиться, учиться, и еще раз учиться: народна мудрість, Сталін, фільм, вчителі, філософія.

Береженого Бог береже: фільм, бабуся, мама, релігія.

Муля, не нервируй меня!: к/ф «Дванадцять стільців», к/ф «Бриллиантовая рука», к/ф «Одинадцять стільців», література, к/ф «За двома зайцями», к/ф «Пригоди Шуріка».

Еврика!: Ньютон, відкриття Америки, Аристотель, Ейнштейн, Колумб, мультик, Піфагор.

Не дай себе засохнуть: якийсь поет, прислів'я, філософія.

Кто ходит в гости по утрам — тот поступает мудро!: народна творчість.

Я не здамся без бою: пісня Пономарьова, «Друга ріка».

Ахилесова п'ята: Біблія.

Старая мельница крутится, вертится: Агутін.

Carpe diem (*Лови момент*): міфологія, футбольний сайт.

На свободу с чистой совестью: Гайдай, зеки, мультик.

Veni, vidi, vici! (*Прийшов, побачив, переміг*): Македонський, прислів'я, телебачення.

Бути чи не бути: Микола Гоголь «Гамлет», українська мова, філософія.

Канути в Лету: Біблія.

Бери от жизни все: народна мудрість, пісня, люди.

Иди, иди дощичку: м/ф «Капітошка», мультфільм, веснянка, народна гра, лічилочка.

Вік живи — вік учись: вислів відомої людини, Т.Г. Шевченко, мама, Аристотель, зі школи.

Жанна Д'Арк: актриса.

Alter ego (Інше я): мудрість.

Навстречу острым ощущениям: фільм.

Точка опори: з танців, Ф. Бекон, фільм.

Рукописи не горят: Гоголь, фольклор.

Не сотвори собі кумира: бабуся, Ніцше, філософія.

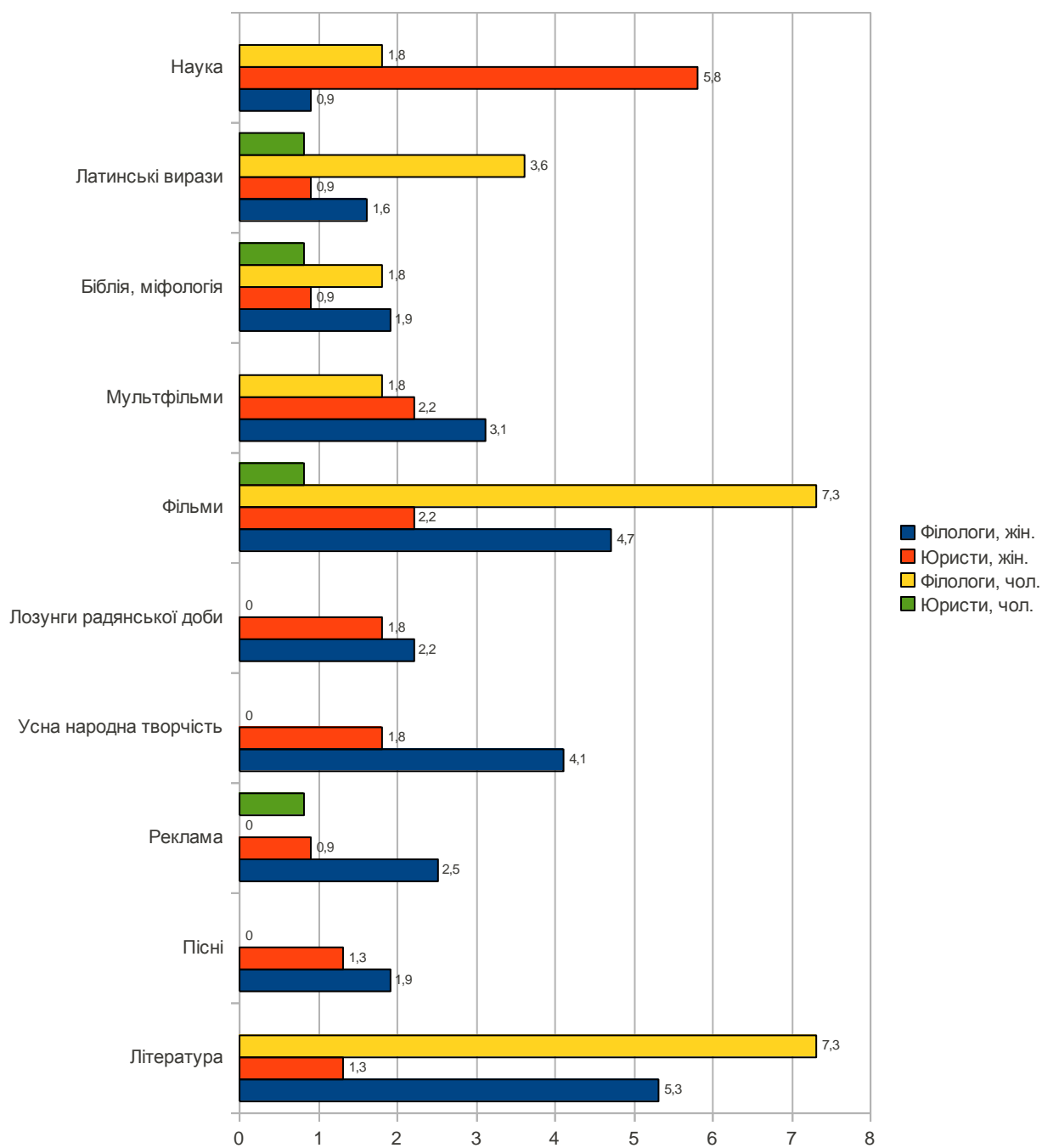
Колумбове яйце: Фуко, «Колобок».

Проснись и пой: народна мудрість.

Трансформація прецедентних феноменів

Діаграма 4.1.

Кількість трансформацій прецедентних одиниць (%)

Способи трансформації прецедентних феноменів

5.1. Використання заміни компонентів як способу трансформації

Бути чи не бути? — Пити чи не пити? Бити чи не бити? Спати чи не спати?
Учить или не учить? Говорити чи не говорити? Жити чи не жити? Гуляти чи не гуляти? Йти чи не йти?

Проснись и пой! — Заткнись и стой! Проснись и поешь!

Рукописи не горять. — Рукописи не теревеняють.

Ми відповідаємо за тих, кого приручили. — Мы в ответе за тех, кому наливаем.

Вік живи — вік учись. — Вік живи — вік гуляй. Вік живи — вік трудись.

Не сотвори собі кумира. — Не сотвори себе дебила.

Канути в Лету. — Кануть в лужу.

Позвони мне, позвони. — Напиши мне, напиши.

Поздравляю с днём рожденья, желаю счастья в личной жизни! — Поздравляю с днем рождения, желаю здоровья в личной жизни!

Учиться, учиться, и еще раз учиться! — Спать, спать, и еще раз спать!

Работать, работать, и еще раз работать!

Религия — опиум для народа! — Религия — плацебо для народа.

Муля, не нервируй меня! — Муля, не вибрируй меня!

Место встречи изменить нельзя. — Место встречи забыть нельзя. Место пьянки изменить нельзя.

Не дай себе засохнуть! — Не дай мозгам засохнути! Не дай себе подохнуть! Не дай себе просохнуть.

Я це люблю. — Я це хочу.

Прийшов, побачив, переміз! — Прийшов, побачив, покохав! Прийшов, побачив, з'їв. Прийшов, побачив і убив. Прийшов, побачив, втік!

Точка опори. — Точка спора.

Горе от ума. — Горе от кошелька.

Спортсменка, комсомолка и просто красавица! — Студентка, комсомолка и

просто красавица.

Лови момент. — Лови волну.

Я не здамся без бою. — Я не здамся без пива.

Кіна не будет — електричество кончилось. — Кіна не буде — кіньщик спився.

Кіна не будет — будет баня.

Замуровали, демони! — Задолбали, демони! Замуровали водоканалы.

Шоу повинне продовжуватися. — Кордебалет должен продолжаться.

Бери от жизни все. — Бери от жизни лучшее.

Швидше, вище, сильніше. — Краще, сильніше, красивіше.

5.2. Зміна прецедентних феноменів за допомогою додавання компонентів

Рукописи не горять. — Рукописи не горят и жопу подтирать отлично.

Хай буде світло! — «Хай буде світло!» - сказав монтер і перерізав провода.

«Хай буде світло!» — сказав електрик.

Кто ходит в гости по утрам – тот поступает мудро! — Кто ходит в гости по утрам, тот поступает мудро: то там 100 грамм, то там 100 грамм — на то оно и утро!

Замуровали, демони! — Замуровали, демони — посрать не дают.

Старість не радість. — Старость не радость, а молодость гадость. Старость не радость, маразм не оргазм.

Моя хата скраю. — Моя хата скраю — хто спалив сарай не знаю.

Не сотвори собі кумира. — Не сотвори собі кумира — будь собою.

Бути чи не бути? — Быть или не быть? Что делать?

5.3. Зміна морфологічних особливостей прецедентних одиниць

Бери от жизни все. — Бери от жизни всех.

Замуровали, демони! — Замурували демона.

5.4. Максимальна трансформація прецедентних феноменів

Не дай себе засохнуть! — Не сохни.

5.5. Одночасне використання кількох способів трансформації

Муля, не нервируй меня! — Не нервуй мене, дістав.

ДОДАТОК 6

Особливості трансформованих прецедентних одиниць у порівнянні з вихідними зразками

Бути чи не бути?

Вихідний прецедентний феномен і трансформований позначають ситуації, коли потрібно зробити певний вибір, коли існують сумніви щодо чогось. Проте у більшості випадків (за винятком *«Быть или не быть? Что делать?»*) при трансформації відбувається конкретизація дії, яка надає вислову буденного, а часом навіть іронічного характеру (*«Пити чи не пити?»*; *«Бити чи не бити?»*; *«Спати чи не спати?»*; *«Учить или не учить?»*; *«Говорити чи не говорити?»*; *«Жити чи не жити?»*; *«Гуляти чи не гуляти?»*; *«Йти чи не йти?»*).

Проснись и пойді!

Після трансформації відбувається повна (*«Заткнись и стой!»*) або часткова зміна (*«Проснись и поешь!»*) семантичного навантаження прецедентного феномену, при цьому зникає піднесений характер вихідного тексту. Трансформовані вислови звучать буденно, дещо іронічно (*«Проснись и поешь!»*), або навіть агресивно (*«Заткнись и стой!»*), викликаючи негативні емоції.

Рукописи не горять

Вихідний феномен означає незнищеність слова, людської думки. Трансформація змінює значення вислову (він починає сприйматися буквально), надає вислову саркастичного відтінку (*«Рукописи не горят, и жопу подтирають отлично»*); або дещо іронічного (*«Рукописи не теревеняють»*).

Ми відповідаємо за тих, кого приручили

Вихідний текст закликає бути відповідальним у коханні та дружбі, трепетно ставитися до почуттів іншої людини. При трансформації (*«Мы в ответе за тех, кому наливаем»*) відбувається зміна ситуації, нівелюються цінності, вкладені у вислів первинно.

Вік живи — вік учись

Після трансформації вислів набуває або синонімічного значення («*Вік живи — вік трудисьь*»), яке можна використовувати паралельно, або ж антонімічного («*Вік живи — вік гуляй*»), яка кардинально змінює значення вихідного феномену, абсолютно суперечить первинним цінностям, закладеним у цей текст.

Не сотвори собі кумира

Трансформація феномену може лише конкретизувати його значення («*Не сотвори собі кумира — будь собою*»), а може надавати саркастичного відтінку («*Не сотвори себе дебила*»). Паралель «кумир — дебил» негативізує вислів, надає йому образливого характеру.

Канути в Лету

Вихідний феномен означає — зникнути з пам'яті, стати жертвою забуття. Трансформація («*Кануть в лужу*») надає тексту буденного, навіть дещо іронічного, характеру.

Позвони мне, позвони

Трансформований текст («*Напиши мне, напиши*») є частковий синонімом вихідного, модернізованим відповідно до ситуації.

Поздравляю с днём рожденья, желаю счастья в личной жизни!

Трансформація («*Поздравляю с днем рождения, желаю здоровья в личной жизни!*») надає нового семантичного навантаження прецедентного феномену, змінюються цінності, закладені у вихідний текст.

Учитесь, учитесь, и еще раз учитесь!

Після зміни прецедентного феномена утворюються частково синонімічні («*Работать, работать, и еще раз работать!*») та антонімічні («*Спать, спать, и еще раз спать!*») значення.

Религия — опиум для народа!

Трансформація вислову («*Религия — плацебо для народа*») надає іронічного характеру завдяки використанню часткових антонімів «опіум-плацебо». При цьому трансформований феномен здобуває негативний характер.

Муля, не нервуй меня!

Трансформація вихідного феномену шляхом додавання компонента («*Не нервуй мене, дістав*») не змінює первинного семантичного навантаження, проте надає певних емоційних відтінків, підсилює, конкретизує зміст. Після трансформації шляхом заміни компонента («*Муля, не вибрируй мене!*») вислів набуває нових відтінків значення.

Место встречи изменить нельзя

Трансформація може звужувати зміст вихідного феномена («*Место пьянки изменить нельзя*»), при цьому надаючи йому нових відтінків. Використання розмовної лексики змінює піднесений характер висловлювання. «*Место встречи забыть нельзя*» частково змінює семантичне навантаження вихідного тексту за рахунок паралелі «*изменить — забыть*», проте характер висловлювання залишається вихідним.

Не дай себе засохнуть!

Трансформація у більшості випадків надає прецедентному феномену нового семантичного навантаження (окрім «*Не сохни*»). У трансформованому вислові «*Не дай мозгам засохнути!*» відбулася зміна об'єкта дії, при цьому посилилася метафоризація. «*Не дай себе просохнуть*» є частковим антонімом до вихідного тексту, у якому змінився ціннісний характер. Використання просторічної лексики у трансформованому висловлюванні «*Не дай себе подохнуть!*» надає йому іронічного характеру.

Я це люблю!

Після трансформації («*Я це хочу*») змінюється характер дії та семантичне навантаження феномену.

Пришов, побачив, переміг!

Трансформація вислову частково змінює семантичне навантаження та характер дії. Крім того, текст може як зберігати піднесеність («*Пришов, побачив, покохав!*»), так і здобувати буденні («*Пришов, побачив, з'їв!*; «*Пришов, побачив, втік!*») чи то негативні риси («*Пришов, побачив і убив!*»).

Точка опори

Вислів після трансформації («*Точка спора*») набуває абсолютно нового

значення, означає піковий момент у певній суперечці.

Горе от ума

Після зміни («*Горе от кошелька*») у прецедентного феномена з'являється нове семантичне навантаження за рахунок зміни одного з компонентів. Його абстрактний характер перетворюється на більш конкретний, при цьому змінюються цінності, закладені у попередній зміст.

Спортсменка, комсомолка и просто красавица!

Трансформація («*Студентка, комсомолка и просто красавица*») не змінює характер висловлювання, а лише модернізує його відповідно до ситуації та ознак особи. Загалом же емоційне та частково семантичне навантаження залишається первинним, а текст використовується на позначення особи, яка має ряд позитивних ознак.

Лови момент!

Вихідний текст тлумачиться як заклик цінити і використовувати кожну мить, яка ніколи не повториться. Трансформація («*Лови волну*») змінює семантичне значення, перетворює вислів з абстрактного на конкретний.

Я не здамся без бою

Змінюється семантичне навантаження за рахунок зміни одного з компонентів («*Я не здамся без тива*»). При цьому вислів втрачає піднесений характер, змінюються цінності, закладені у первинний текст.

Хай буде світло!

У вихідному значенні тлумачиться як заохочення прагнення до істини. Після трансформації («*Хай буде світло!*» — *сказав монтер (електрик) і перерізав провода*») вислів сприймається буквально. Крім того, змінений прецедентний феномен набуває іронічних відтінків.

Кто ходит в гости по утрам – тот поступает мудро!

Після трансформації («*Кто ходит в гости по утрам, тот поступает мудро: то там 100 грамм, то там 100 грамм — на то оно и утро!*») текст здобуває нове семантичне навантаження. Змінений вислів втрачає свою первинну аудиторію та сферу розповсюдження.

Замуровали, демони!

Трансформація вислову може змінювати його комунікативну настанову («Замурували демона»; «Замуровали водоканали»). Крім того, у результаті трансформування модифікується семантичне навантаження тексту («Замуровали водоканали»; «Задолбали, демони!»; «Замурували демона»). Використання просторічної лексики надає вислову нових емоційних відтінків («Замуровали, демони — пострать не дают»; «Задолбали, демони!»).

Старість не радість

Після трансформації вислів набуває іронічних відтінків («Старость не радость, а молодость гадость»; «Старость не радость, маразм не оргазм»), проте семантика первинного тексту різко не змінюється. Друга частина додається до вихідного тексту за певною звуковою та змістовою аналогією, при цьому її компонентам притаманна така ж антонімічність як і компонентам першої.

Моя хата скраю

Після зміни («Моя хата скраю — хто спалив сарай не знаю») вислів зберігає своє первинне семантичне навантаження. Крім того, трансформований текст є синонімічним до усталеного виразу «Моя хата скраю — нічого не знаю».

Бери от жизни все

Трансформація («Бери от жизни всех»; «Бери от жизни лучшее») змінює семантичне навантаження вислову. Зміна об'єкта дії («Бери от жизни лучшее») звужує зміст тексту, формує ціннісну шкалу. Трансформований феномен «Бери от жизни всех» на відміну від вихідного має агресивні відтінки, сприймається різко негативно.

Кина не будет — электричество кончилось

Після трансформації з'являються нові причинові та наслідкові зв'язки («Кина не будет — киньщик стився»; «Кина не будет — будет баня»), при цьому основне семантичне навантаження залишається незмінним. Варто зазначити, що трансформовані вирази мають дещо іронічний відтінок.

Шоу повинне продовжуватися

Трансформований феномен («*Кордебалет должен продолжаться*») зберігає семантичне навантаження вихідного тексту, оскільки компоненти, що замінюють один-одного, мають схоже значення. Зокрема, за тлумачним словником, під кордебалетом прийнято розуміти колектив танцюристів, що виконує групові танці в балетних виставах, а шоу — яскрава естрадна вистава.

Швидше, вище, сильніше

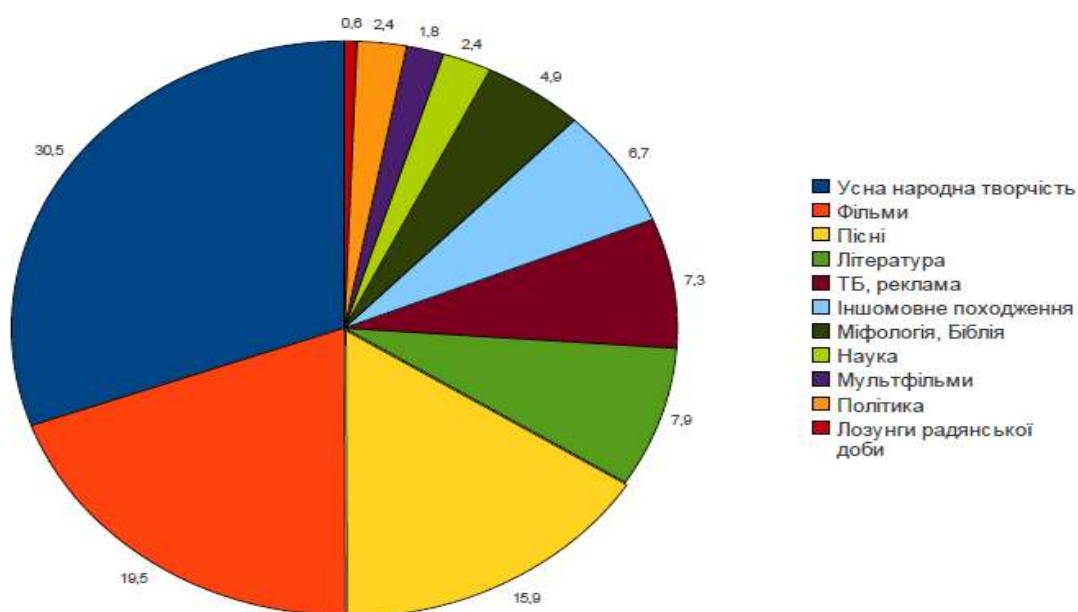
У трансформованому вислові («*Краще, сильніше, красивіше*») з'являються нові ціннісні ознаки. Зокрема домінантною є краса; те, що є кращим.

ДОДАТОК 7

Походження наведених студентами прецедентних феноменів

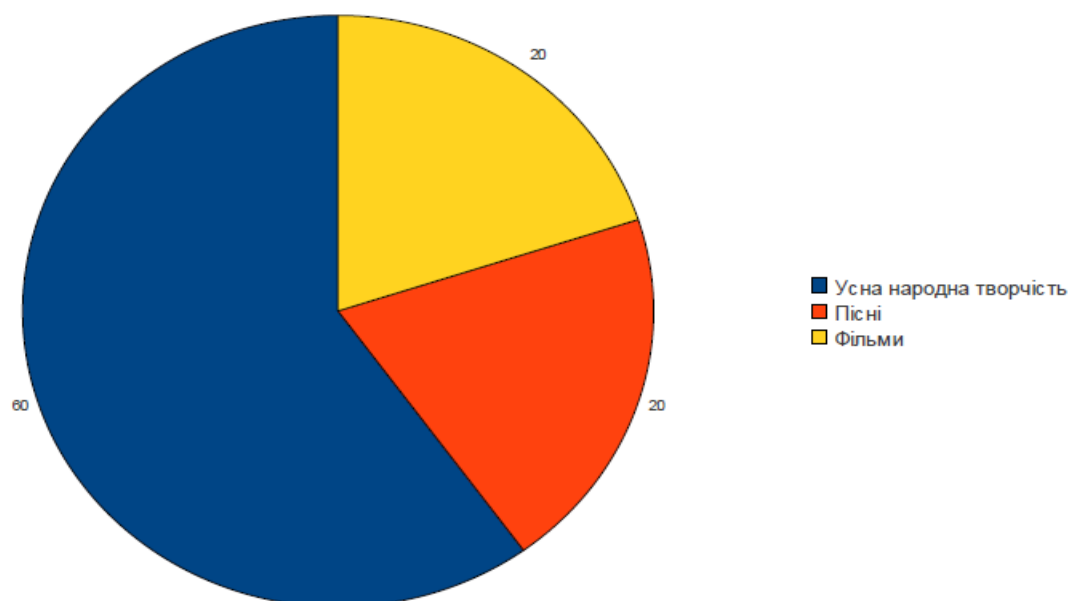
Діаграма 7.1.

Джерела прецедентних феноменів, наведених представницями
філологічних спеціальностей (%)

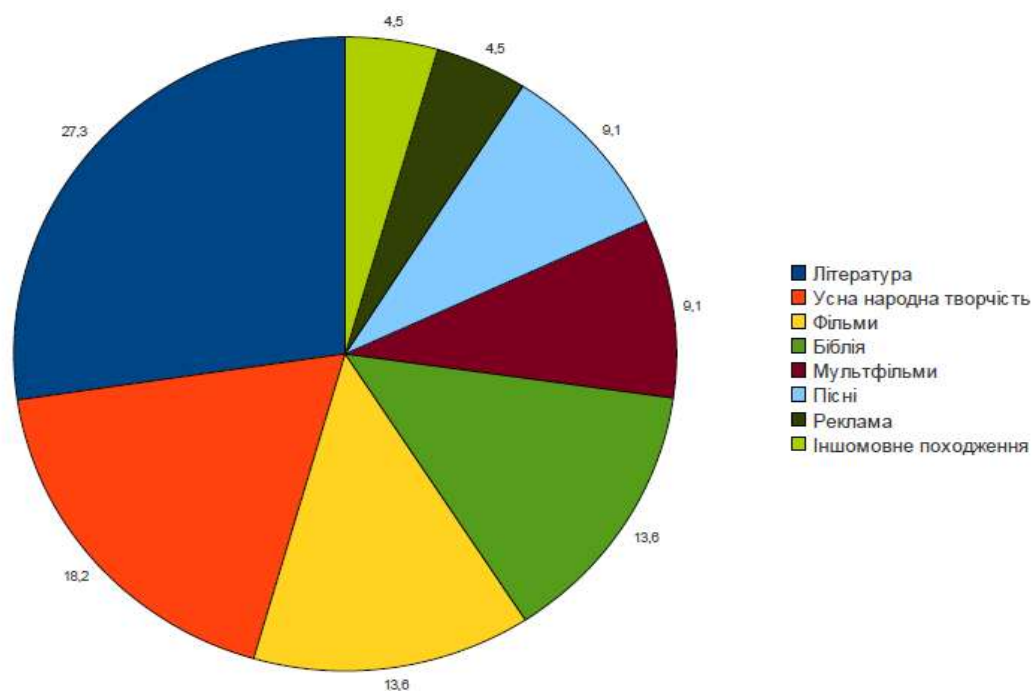
Діаграма 7.2.

Походження прецедентних одиниць, наведених чоловіками-філологами (%)

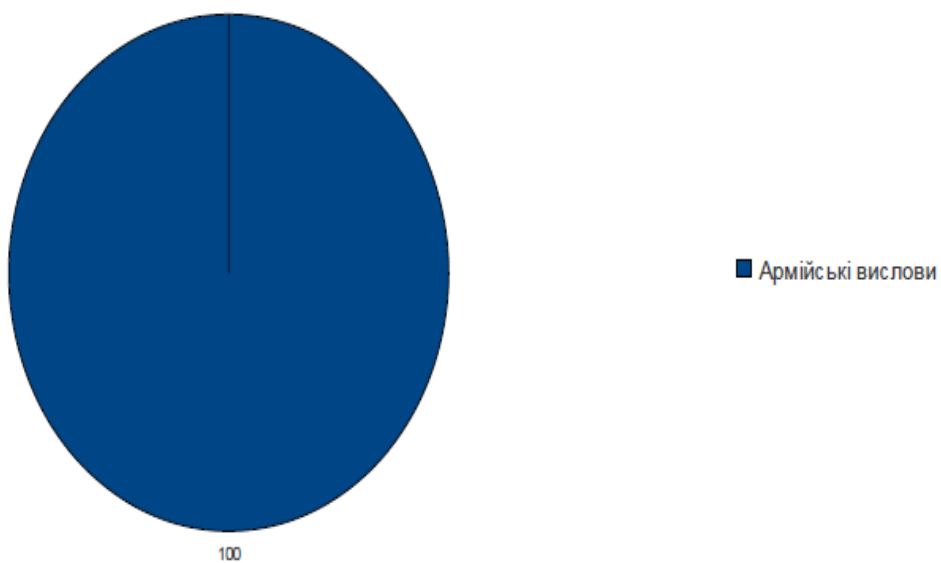
Діаграма 7.3.

Походження прецедентних феноменів, представлених студентками
юридичного профілю (%)

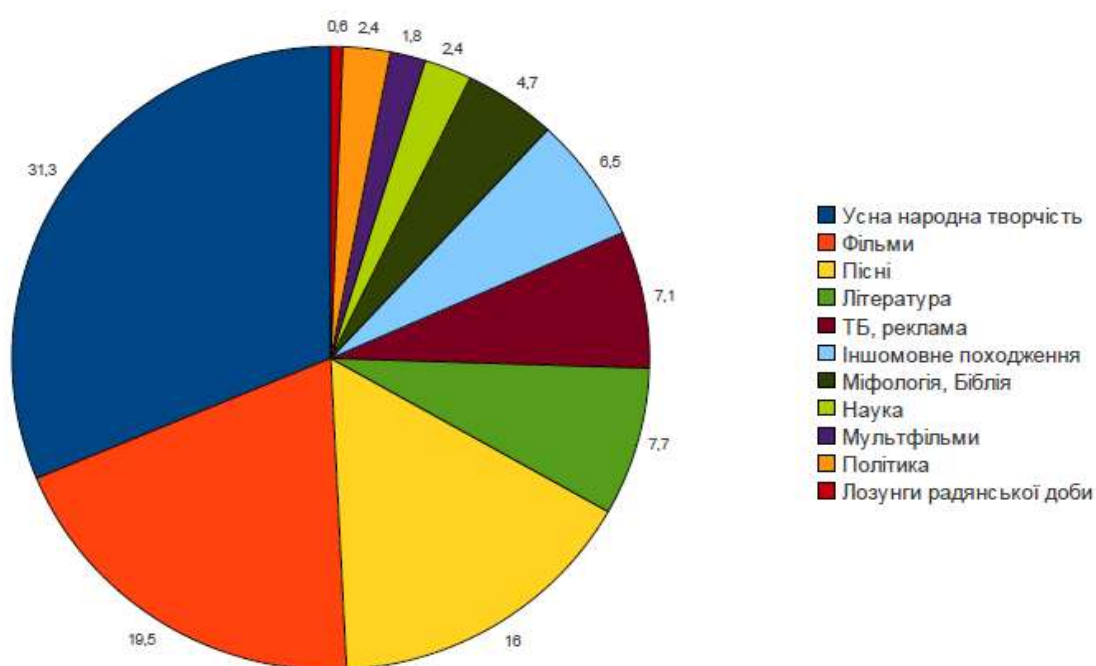
Діаграма 7.4.

Джерела прецедентних феноменів, наведених чоловіками-юристами (%)

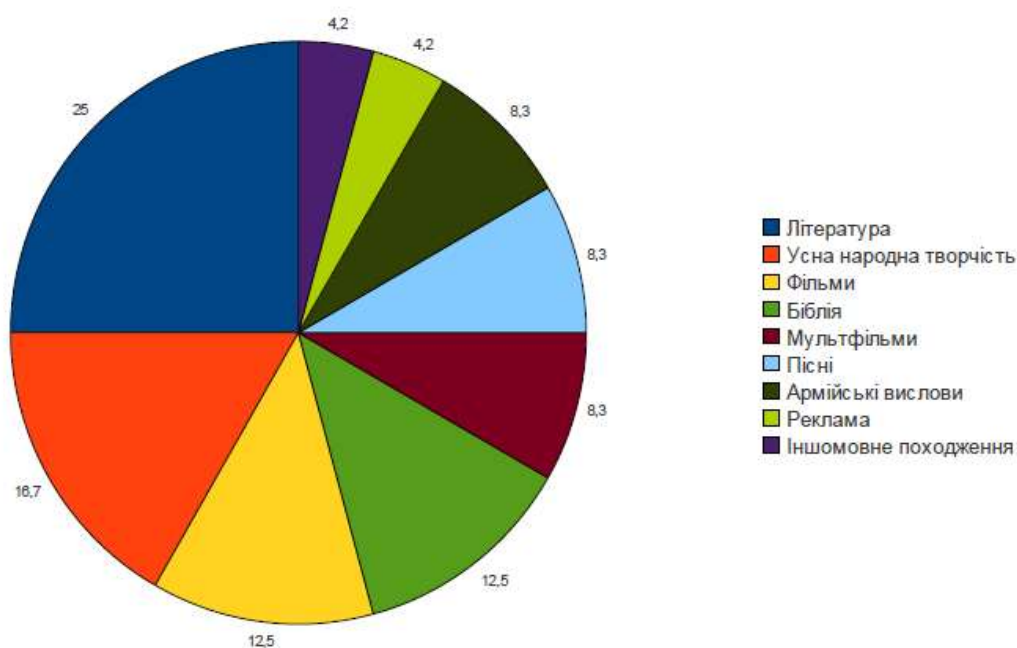
Діаграма 7.5.

Походження прецедентних феноменів, представлених філологами загалом (%)

Діаграма 7.6.

Джерела прецедентних феноменів, наведених студентами-юристами загалом (%)

Приклади прецедентних феноменів, наведені студентами

8.1. Прецедентні одиниці, представлені жінками філологічних спеціальностей

8.1.1. Зразки усної народної творчості

Не одна в полі кувиркалася.

Баба з воза — кобыла в курсе дела.

Що занадто, то не здорово.

З ким поведешся, так тобі і треба.

Щоб після сонечка дощика не було.

Без году неделя.

З ким поведешся, того і наберешся.

Бог не теля, бачить звідтіля.

Яблуко від яблуні недалеко падає.

Лучше с умным потерять, чем с дураком найти.

Як у Бога за пазухою.

Тихіше їдеш — далі будеш.

Слово не горобець.

П'яний тверезому не товариш.

Говорили, балакали, сіли та заплакали.

Не было бы счастья, да несчастье помогло.

Любиш з гірочки кататись — люби і санчата возити.

Скривилась, як середа на п'ятницю.

Безкоштовний сир у мишоловці.

Прикусити язика.

Один весняний день весь рік годує.

Хліб — всьому голова.

Два сапога пара.

Кожна жаба своє болото вихваляє.
 Життя прожити — не поле перейти.
 Чого ти причепився як п'яний до радіо — заграй та заграй.
 Нет дыма без огня.
 Краще пізно, ніж ніколи.
 Накивав п'ятами.
 Доки грім не гряне — хохол не перехреститься.
 Мертві бджоли не гудуть.
 Знов пасуть задніх.
 Хай йому грець.
 Хто не ризикує, той не п'є шампанського.
 Усе на краще.
 Лучше поздно, чем никогда.
 Кто не успел, тот опоздал.
 Важко в навчанні — легко в бою.
 Всі шишки знову на тебе.
 Кашу маслом не испортишь.
 Все, что не делается — все к лучшему.
 Не надо откладывать на завтра то, что можно сделать сегодня.
 Добре там, де нас немає.
 П'яному море по коліна.
 Не кажи гоп, поки не перескочиш.
 Красоту ничем не испортишь.
 Байдики бити.

8.1.2. Приклади прецедентних феноменів із фільмів

А вы не ждали нас, а мы приперлися.
 Будьте ласкаві, повільніше, я записую.
 За державу обидно.
 Я не трус, но я боюсь.

Остановись! Марионетка Сарумана.

Семен Семёныч.

Подскользнулся, упал, очнулся — гипс.

Надо, Федя, надо.

В то время как наши корабли бороздят просторы вселенной.

А вокруг мертвые с косами стоят и тишина.

Не виноватая я, он сам пришел.

Я подумаю об этом завтра.

Какая гадость, эта ваша заливная рыба.

Москва слезам не верит.

Катя Пушкарева.

И тебя вылечат, и тебя тоже вылечат и меня вылечат.

Красота то какая, лепота.

Всегда говори всегда.

Не ми такі — життя таке.

Кто возьмет билетов пачку, тот получит водокачку.

Беги без оглядки.

Здравствуйте, я ваша тетя.

О, тепленькая пошла.

Жить, как говорится, хорошо. А хорошо жить — еще лучше.

Раньше я мало думала о смерти, но, по-моему, отдать жизнь за любимого человека — не худшая смерть.

Отстань, старушка, я в печали.

8.1.3. Прецедентні одиниці пісенного походження

Не гони лошадей.

А нам все равно, а нам все равно.

Подаруй світло мені.

Не люби мне мозги.

Віват, король, віват.

Ти признайся мені.
 Я люблю тебе до слез.
 Наливай, поговорим.
 Очі сині та сині дала мати дівчині, очі сині та карі — не підходять до пари.
 Полетели сквозь ветры.
 Все буде добре.
 Твої зелені очі.
 Бери своє і йди.
 Так, життя прекрасне, а вона?..
 Разом нас багато, нас не подолати.
 Мрій, мрій про мене мрій.
 Полюби меня такой, какая я есть.
 Мы едем, едем, едем в далекие края.
 Где мои семнадцать лет.
 Все будет хорошо.
 That is to face.
 Звезда в шоке.

8.1.4. Прецедентні одиниці літературного походження

Лед тронулся, господа присяжные заседатели.
 Новое — хорошо забытое старое.
 Коні не винні.
 Аби ви знали паничі.
 Бедный Йорик.
 Дай, Бим, на счастье лапу мне.
 Почем опиум для народа.
 Жди меня и я вернусь.
 Молилась ли ты на ночь, Дездемона?
 Не буди во мне зверя.
 И столовая дубом обшита.

Дело было вечером, делать было нечего.

За двома зайцями.

8.1.5. ТБ і реклама як джерела прецедентності

Мрії здійснюються.

Танцюють усі.

В рот мне ноги.

Все буде кока-кола.

Взула і забула.

Покрути, булькни в молоко і з'їж.

Руки-білки рулять.

Доброе утро, страна!

Пожру борща — посплю, пожру — посплю.

Не кисни — на радуге зависни.

8.1.6. Прецедентні феномени іншомовного походження

Время — деньги.

Спешить нужно медленно.

Contra spem spero (Без надії сподіваюсь).

Се ля ві (таке життя).

Шерше ля фам (шукайте жінку).

Фініта ля комедія.

Зе енд.

Memento mori.

What the fuck?

O, my God!

8.1.7. Міфологія та Біблія як джерела прецедентності

Афродіта.

Троянський кінь.

Возлюби ближнего своего.

Стикс и Лета.

Медуза Горгона.

Дамоклів меч.

Авгієві стайні.

8.1.8. Прецедентні феномени наукового походження

Дело в шляпе.

Пролетает как фанера над Парижем.

Охота за головами.

Що не вбиває нас — робить сильнішими.

8.1.9. Прецеденті одиниці, що походять з мультфільмів

Ну ты заходи, если что.

Щас спою.

Ну вот, поели — теперь можно и поспать.

8.1.10. Політика як джерело прецедентних феноменів

Маємо, що маємо.

Тигрюля.

Любі друзі!

8.1.11. Радянські лозунги як прецедентні одиниці

Хто не працює, той не їсть.

8.2. Прецедентні феномени, наведені чоловіками-філологами

8.2.1. Усна народна творчість як джерело прецедентності

Если бы, да кабы.

Все, что не делается — все к лучшему.

Хочешь что-то сделать хорошо — сделай сам.

8.2.2. Прецедентні феномени пісенного походження

Все буде добре.

8.2.3. Прецедентні одиниці з фільмів.

Хороша из далека, но далеко не хороша.

8.3. Приклади прецедентних одиниць, наведені жінками-юристами

8.3.1. Зразки усної народної творчості як прецеденті феномени

Хто посіє, той пожне.

Учитися на помилках.

Тише едешь — дальше будешь.

Ученье свет, а за свет надо платить.

8.3.2. Література як джерело прецедентних феноменів

Жизнь прекрасна, спору нет.

Жизнь нужно прожить так, чтобы потом ни о чем не жалеть.

Життя прекрасне.

Один за всіх і всі за одного.

Мы их душили-душили, душили-душили.

Элементарно, Ватсон!

8.3.3. Прецеденті феномени, що походять із мультфільмів

Мальш, не волнуй меня.

Свободу попугаям.

8.3.4. Фільми як джерело прецедентності

Москва слезам не верит.

А ти можеш наслаждатися життям?

Три метра над небом

8.3.5. Прецедентні одиниці біблійного походження

Матір Божа — цариця небесна.

Святий Миколай.

О Боже.

8.3.6. Реклама як джерело прецедентних феноменів

Зовні не дуже, дужий на смак.

8.3.7. Прецедентні феномени пісенного походження

Барбара Стрейзанд — у.. у.. у..у.

8.3.8. Прецедентні одиниці, що мають іншомовне походження

Время — деньги.

8.4. Прецедентні феномени, представлені чоловіками-юристами

8.4.1. Армійські вислови як зразки прецедентності

Прапор завжди прав.

Можна машку за ляшку! — сказав старшина.